

Univerzita Palackého v Olomouci

Filosofická fakulta

Katedra psychologie

NÁBOŽENSKÁ ORIENTACE U KONVERTITŮ
RELIGIOUS ORIENTATION AMONG CONVERTS

Bakalářská diplomová práce

Autor: Eva Gregorová

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Olomouc

2016

Prohlášení

Ochrana informací v souladu s ustanovením § 47b zákona o vysokých školách, autorským zákonem a směrnicí rektora k Zadání tématu, odevzdávání a evidence údajů o bakalářské, diplomové, disertační práci a rigorózní práci a způsob jejich zveřejnění. Student odpovídá za to, že veřejná část závěrečné práce je koncipována a strukturována tak, aby podávala úplné informace o cílech závěrečné práce a dosažených výsledcích. Student nebude zveřejňovat v elektronické verzi závěrečné práce plné znění standardizovaných psychodiagnostických metod chráněných autorským zákonem (záznamový arch, test/dotazník, manuál). Plné znění psychodiagnostických metod může být pouze přílohou tištěné verze závěrečné práce. Zveřejnění je možné pouze po dohodě s autorem nebo vydavatelem.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Náboženská orientace u konvertitů“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 12. 3. 2016

Poděkování

Děkuji PhDr. Olze Pechové za vedení této práce, za poskytnutí materiálů, odborných rad, ochotu a vřelý přístup. Také děkuji Mgr. Lucii Viktorové za odborné rady a doporučení z oblasti statistiky a metodologie. Další díky patří mým přátelům za jejich podporu, nadšení a pomoc a největší dík náleží mému trpělivému a milujícímu muži za všechna laskavá slova, povzbuzení a péči.

Obsah

Úvod.....	5
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	7
1. 1 Náboženství a jeho zkoumání v psychologii.....	7
1. 2 Spiritualita.....	9
1. 3 Religiozita.....	10
1. 3. 1 Definování pojmu a jeho vymezení od spirituality.....	10
1. 3. 2 Vývoj religiozity.....	11
1. 3. 3 Religiozita a spiritualita na území ČR.....	12
2. NÁBOŽENSKÁ KONVERZE.....	14
2. 1 Vymezení pojmu náboženská konverze.....	14
2. 2 Specifika konverze ke křesťanství.....	15
2. 3 Druhy náboženské konverze.....	16
2. 4 Motivace konvertitů.....	17
2. 5 Proces náboženské konverze.....	18
2. 6 Sociální kontext náboženské konverze.....	19
3. NÁBOŽENSKÁ ORIENTACE.....	21
3. 1 Gordon W. Allport.....	21
3. 1. 1 Religiozita v pojetí G. W. Allporta.....	22
3. 1. 2 Vnitřní a vnější náboženská orientace.....	22
3. 1. 3 Zjišťování náboženské orientace.....	23
3. 2 Dimenze religiozity podle Daniela Batsona.....	24
3. 2. 1 Škála hledání.....	24
3. 2. 2 Kritika Škály hledání.....	25
4. PŘEDCHOZÍ VÝZKUMY.....	27
4. 1 Výzkumy náboženské orientace.....	27
4. 2 Předchozí zkoumání konvertitů.....	28
4. 3 Studium náboženské orientace konvertitů.....	29

II. EMPIRICKÁ ČÁST.....	30
1. VÝZKUMNÉ PROBLÉMY A CÍLE.....	31
2. HYPOTÉZY.....	32
3. APLIKOVANÁ METODIKA.....	34
3. 1 Metody sběru dat.....	34
3. 1. 1 Nestandardizovaný dotazník.....	34
3. 1. 2 Škála hledání.....	35
3. 1. 3 Škála náboženské orientace.....	36
3. 2 Průběh výzkumu.....	36
3. 3 Metody analýzy a zpracování dat.....	37
4. VÝZKUMNÝ SOUBOR A JEHO CHARAKTERISTIKY.....	39
5. VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	48
6. ZHODNOCENÍ PLATNOSTI HYPOTÉZ.....	50
7. DISKUZE.....	52
8. ZÁVĚRY.....	56
9. SOUHRN.....	57
Seznam použitých zdrojů a literatury.....	60
Seznam příloh	
Přílohy	

Úvod

Náboženství je jevem, který byl ve všech dobách a na všech místech světa jedním z nejdůležitějších aspektů lidského bytí. Bylo a je úzce spojeno s uměním, politikou, právem, etikou, mnoha dalšími oblastmi, ale především s každodenním životem člověka. Není proto překvapením, že se stalo předmětem zájmu i v psychologii

I autorka této práce nachází zálibu ve zkoumání náboženství z hlediska psychologického, teologického, etického a mnoha dalších. Náboženství shledává tak přitažlivým snad proto, že cítí jeho vliv v mnoha aspektech svého života, ve společnosti a kultuře, přesto jí jeho podstata, zákonitosti a principy zůstávají skryty. Je fascinována rozmanitostí názorů a poznatků o náboženství, které jsou však velmi vratké, protože všechny stojí na jednom základě – na víře. Nevývratitelných poznatků o náboženství či dokonce jeho podstatě je málo, jsou-li vůbec nějaké. Proto by autorka ráda využila možností, které skýtá studium psychologie a tato bakalářská práce a odpověděla si tak alespoň na některé otázky, které jí vyvstaly při pozorování a přemítání nad religiozitou.

Centrem zájmu této práce se tedy stává religiozita člověka. Jejím cílem je popsat religiozitu v podobě konceptu náboženské orientace u konvertitů ke křesťanství, přičemž se soustředí na rozdíly v náboženské orientaci konvertitů a těch, kteří se celý život hlásí k téže církvi a dále zjišťuje, zda existují rozdíly mezi konvertity v závislosti na vývoji jejich religiozity v průběhu života nebo v závislosti na religiozitě jejich rodičů.

Teoretická část práce vymezuje základní pojmy, blíže se soustředí na popis fenoménu náboženské konverze a konceptu náboženské orientace a na závěr se zabývá již proběhnuvšími výzkumy na toto téma. Druhá, empirická část popisuje samotný výzkum – jeho metodologický rámec, průběh, použitý výzkumný soubor a zjištěné výsledky, které dále diskutuje.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Tato kapitola se snaží vysvětlit pojmy náboženství, spiritualita a religiozita. Cílem zde není podat komplexní popis uvedených fenoménů, jelikož to by bylo nad rámec zájmu i rozsahu této práce. Pouze religiozitu věnujeme více pozornosti - mimo samotné definování se budeme zabývat některými jejími charakteristikami souvisejícími s tímto výzkumem stejně tak jako specifiky religiozity na území České Republiky.

Další pojmy jako náboženská orientace či konverze budou probrány později v příslušných kapitolách.

1. 1 Náboženství a jeho zkoumání v psychologii

Náboženství je fenomén, který prostupuje celými lidskými dějinami. Odjakživa byl centrem lidského života, ve všech kulturách, ve všech dobách a na všech místech světa. Přesto však nemůžeme o náboženství hovořit jako o jednotném a stálém jevu. Nejde jen o rozdíly na obecné úrovni náboženství jako takového (např. existence mnoha náboženských tradic), ale i o rozdíly na úrovni konkrétních jednotlivců hlásících se k oněm náboženstvím (Říčan, 2007; Paloutzian & Park, 2005).

Proto pro pojem náboženství neexistuje jedna všeobecně uznávaná definice, ač se o jeho definování pokoušelo nespočet myslitelů. Pro příklad uveďme definici J. G. Fichteho: *„Náboženství je poznání; objasňuje člověka sobě samému, odpovídá na nejvyšší otázky, které vůbec mohou být vzneseny, a přináší tak člověku dokonalou jednotu se sebou samým a skutečné posvěcení mysli.“* (in Heller & Mrázek, 2004, 18) či definici H. Spencera: *„Náboženství každé doby a každého národa je dosti přesným výrazem pravdy, jak ji tehdy a tam bylo možno lidem chápat.“* (in Heller & Mrázek, 2004, 18)

Říčan (2007, 33) definuje náboženství jako *„to, čím se zabývá religionistika, věda o náboženství.“* Tato možnost je pro něj nej přijatelnější, protože dává prostor pro dynamický vývoj tohoto pojmu v závislosti na vývoji religionistiky a pro jednotlivé badatele či organizace s jejich osobitými názory. Za zmínku stojí ještě Nelsonův názor, který současné náboženství chápe jako souhrn činností a jako určitý způsob života na rozdíl od dřívějšího pohledu na náboženství jakožto vztah k božskému (Nelson, 2009).

Heller a Mrázek (2004) však nedávají důraz na formování jedné jediné správné definice, nýbrž se zabývají tím, co mají všechny definice tohoto pojmu společné. A tím je vztah člověka k bohu. Náboženství je fenomén specificky lidský, objevující se pouze v

lidském společenství. Bohem je zde myšlena jakákoliv transcendence, cokoliv co člověka přesahuje, k čemu člověk upíná své tužby a svou důvěru – tedy kromě boha jak ho chápe například křesťanství či islám, sem řadí i pojetí boha jako přírody, techniky nebo vědy.

Bezesporu tedy můžeme náboženství označit za velmi komplikovaný a zároveň i důležitý jev. Proto o něj projevuje zájem mnoho vědeckých disciplín – kromě religionistiky je to i sociologie, antropologie nebo psychologie.

Psychologie náboženství vznikla v 19. století, kdy došlo k rozvoji obecných dějin náboženství jako vědecké disciplíny a rozvoji psychologie jakožto samostatné vědy. Již na přelomu 19. a 20. století hovoříme o rozkvětu psychologie náboženství. K němu přispěli především William James se svým zkoumáním náboženské zkušenosti, Granville Stanley Hall mimo jiné se studiem konverze v období adolescence či Edwin Starbuck, taktéž se zabývajícím obratem k víře (Holm, 1998; Pechová, 2011).

Podle Holma (1998, 9) je psychologie náboženství „*vědou o vztahu náboženských projevů k psychologickým pochodům a procesům*“. Holm uvádí tři nejdůležitější projevy náboženství: názory, způsoby chování a zážitky, v nichž se zrcadlí kognitivní, konativní i emocionální složka. „Názory“ můžeme postřehnout například v přirozené snaze člověka najít životní smysl, který člověku poskytuje náboženská tradice, ke které se hlásí.

Mezi rozličné konativní projevy řadíme modlitbu, návštěvu bohoslužeb, vykonávání rituálů, meditaci a podobně. Mluvíme zde o náboženské praxi, která je klíčová pro výzkum náboženství. Můžeme ji rozdělit na individuální a skupinovou, ač v mnoha případech je těžké je od sebe odlišit (Pechová, 2011).

Za „zážitky“ je považována široká škála individuálního prožívání, které Říčan (2007) považuje za střed zájmu. Nutno ovšem říci, že oblast prožívání se kvůli své subjektivitě zkoumá jen velmi obtížně (Pechová, 2011).

Holm (1998) tvrdí, že psychologie náboženství je vědou empirickou, to znamená, že na základě dříve utvořených teorií sbírá pozorovatelné údaje, které dále analyzuje, interpretuje a vyvozuje z nich závěry.

Existuje mnoho modelů a teorií zabývajících se problémy z oblasti psychologie náboženství, které však často sklouzávají k redukcionismu. Proto se při studiu náboženství objevuje snaha o fenomenologický přístup, který odmítá náboženské fenomény jakkoliv redukovat a nesnaží se jejich pravdivost dokázat či vyvrátit. V tomto duchu je psána taktéž tato práce, která si neklade za cíl označovat jakýkoliv náboženský fenomén za pravdivý, nepravdivý, správný či nesprávný (Holm, 1998; Pechová, 2011).

1. 2 Spiritualita

Definování pojmu spiritualita je právě tak obtížné jako tomu je u pojmu náboženství. Názory se neliší pouze v rámci badatelů z oblasti psychologie náboženství, ale i v rámci kultur, časů a jednotlivých náboženských skupin.

Pojem, pocházející z latinského *spiritus* neboli duch (Říčan, 2006), bývá nejčastěji chápán jako vztah k transcendenci a posvátnu - ať už jsou pro toto posvátno používána označení jako „*Bůh*“, „*Vyšší Síla*“ (Paloutzian & Park, 2005, 23) nebo přímo „*Posvátno*“ či „*Transcendence*“ (Říčan, 2007, 45). Uvedme si jako příklad Pargamentovu definici (1999, in Říčan, 2007, 44), která o spiritualitě mluví jako o „*hledání posvátna*“.

Belzen (2009) tvrdí, že definování pojmu spiritualita není možné, protože jeho komponenty jsou příliš rozmanité a častokrát jsou mezi sebou v rozporu. Jisté ovšem je, že spiritualita je úzce spojena s aktivitou člověka, tedy jeho chováním a jednáním. Úkolem psychologie náboženství je potom tyto aktivity popsat, naopak samotné definování pojmu není kompetencí psychologie (Říčan, 2006).

Dnes převládají dva přístupy ke spiritualitě. Za prvé, pojem spiritualita je nadřazen pojmu náboženství (Piedmont, 1999). Spiritualita se zde může dostat až do opozice vůči religiozitě. V tomto případě bychom tedy hovořili o snaze dojít k posvátnu mimo jakékoliv náboženství. Spiritualita tedy zahrnuje přesvědčení a hodnoty nezávislé na jakékoliv náboženské tradici (Nelson, 2009; Pechová, 2011).

Druhou možností je podle Pargamenta (2005, in Říčan, 2007) chápat spiritualitu jako jednu z funkcí náboženství. Na spiritualitu je zde nahlíženo jako na prožívání náboženství či jako na hledání posvátna v náboženství. Zde jsou spiritualita a religiozita velmi úzce spjaty a najít hranici mezi nimi není jednoduché.

A tak tedy vzniká mnoho definic snažících se vymezit spiritualitu od náboženství a stejně tak mnoho definic cílených na prokázání spojitosti mezi těmito pojmy. V této práci se přikláníme k názoru, že existence spirituality nezávisle na religiozitě a naopak není možná (Hood, Hill & Spilka, 2009; Nelson, 2009).

Roof (in Nelson, 2009) uvádí čtyři charakteristiky spirituality: spiritualita je zdrojem hodnot a vyššího smyslu, je to způsob porozumění, spiritualita znamená vnitřní uvědomění a má integrativní a harmonizující funkci co se týče člověka samého i jeho vztahu k okolí.

I přes velké množství různých názorů a pohledů si můžeme udělat o spiritualitě několik závěrů: je to multidimenzionální, komplexní konstrukt úzce propojený se všemi sférami lidského bytí (emocionální, kognitivní, konativní, sociální, kulturní,...), který je

velmi individuální. Z předchozích zkoumání vyplývá, že většina lidí, kteří o sobě tvrdí, že jsou „spirituální“ se hlásí k nějaké náboženské tradici. Z toho můžeme usuzovat, že většinou se spiritualita a religiozita prolínají (Paloutzian & Park, 2005).

1. 3 Religiozita

1. 3. 1 Definování pojmu a jeho vymezení od spirituality

Podle Říčana (2007, 39) pojem religiozita označuje „*niterné náboženské prožívání a s ním spojené jednání*“ a v českém vědeckém prostředí ho chápeme také jako míru lidí s určitým náboženským přesvědčením v populaci (Pechová, 2011). Religiozita se v mnohém prolíná se spiritualitou. Například, v obou případech je centrálním pojmem posvátno a snaha o jeho dosažení. Jejich vztah je však do jisté míry zkomplikován obtížnou definicí spirituality, jak už bylo zmíněno výše (Stříženec, 2007; Paloutzian & Park, 2005).

Paloutzian a Park (2005) vymezili několik kontrastních charakteristik religiozity a spirituality: Věcná religiozita – Funkční spiritualita: první a snad nejvýznamnější rozdíl, na kterém se většina badatelů shoduje. Religiozita se od spirituality, která je obecně spíše chápána jako individuální jev, liší svou souvislostí s afiliací k určité náboženské instituci. Spiritualita je individuální snahou o nalezení smyslu života, posvátna, harmonie a smysluplnosti. Naopak religiozita představuje příslušnost k nějaké náboženské organizaci a přijetí jejích rituálů a praxe jako cesty k nalezení posvátna. Statická religiozita – Dynamická spiritualita: hovoříme-li o religiozitě, čili náboženství, omezujeme se podle těchto autorů pouze na popis, kdežto spiritualitou je v moderním diskurzu chápán pohyb, změna a vývoj. Objektivní institucionální religiozita – Subjektivní osobní spiritualita: v tomto případě hledá religiózní člověk posvátno skrze osvědčené postupy náboženských institucí, naopak spirituální člověk ho nalézá v širším kontextu. Negativní náboženství – Pozitivní spiritualita: Náboženství bývá často asociováno s dogmaty, institucemi a pravidly, naproti tomu spiritualita bývá spojována s bohem, životem a vyšším smyslem. Posledními póly je pak na víře založená religiozita versus na emocích a zkušenostech založená spiritualita.

Ovšem tato polarizace bývá často kritizována pro svůj redukcionismus, dělení daných konstruktů na „dobré“ a „zlé“ a pro svou podstatu – jak už jsme řekli dříve, religiozita a spiritualita se v mnohém prolínají (Paloutzian & Park, 2005).

1. 3. 2 Vývoj religiozity

Podle mnoha autorů podléhá religiozita specifickému vývoji úzce se pojícímu s Eriksonovou teorií psychického vývoje: v prvním stádiu má pro vývoj religiozity klíčový význam budování důvěry – ta je bezesporu nezbytnou součástí každého náboženství. Ve stádiu první autonomie je potom důležitý vzdor, přijetí pravidel a vedení. Třetímu stádiu iniciativy dominuje přítomnost výčitek svědomí a pocitu viny. Tehdy si dítě začíná uvědomovat Boží existenci. Čtvrté stádium je charakterizováno snaživostí. Pokud jsou informace o náboženství přicházející z okolí navzájem v souladu, dítě zpravidla přijímá náboženskou nauku pozitivně a podle Říčana náboženství v této fázi přispívá ke kladnému vývoji osobnosti. Pokud se však například školní nauka liší od té rodinné, u dítěte vzniká kognitivní konflikt. V pátém stádiu převažuje hledání identity a s ním spojené experimentování a pochybování, kde často hraje velkou roli náboženství. Není proto překvapující fakt, že mnoho konverzí probíhá právě v tomto životním období. Šestému stádiu vévodí intimita, která ústí do stádia sedmého, kde převažuje rodičovská starostlivost zrcadlící se i v religiozitě. Poslední stádium integrity charakterizuje snaha o nalezení duševního míru. Zde má náboženství velký význam především díky blízkosti se smrti (Stříženec, 2007; Říčan, 2007).

Další významné teorie navrhli mimo jiné James W. Fowler, který vycházel z Eriksonovy a Piagetovy teorie vývoje a dále Fritz Oser. Oba se přitom soustředili na kognitivní vývoj.

Fritz Oser rozdělil vývoj náboženského usuzování do šesti stádií. Na rozdíl od Fowlera se soustředí spíše na vztah člověka k bohu. Obecně také platí, čím vyšší stádium, tím větší míra autonomie a rovnější vztah k bohu (Holm, 1998; Jindra, 2008).

První fází podle Osera je orientace naprosté determinovanosti - člověk se podřizuje bohu jakožto nejvyšší autoritě a přistupuje na jeho pravidla. Za ní následuje orientace vzájemnosti, kdy člověk s bohem interaguje pomocí modlitby nebo dodržováním náboženských pravidel a snaží se tak boha uspokojit. Bůh odměňuje i trestá. Třetí fází je orientace voluntarismu - tak jako se člověk odpoutává od rodičů, stejně tak se odpoutává i od boha. Získává odpovědnost za své chování. Po ní přichází orientace autonomie a božího plánu, přičemž člověk jedná samostatně v souladu s boží vůlí, která je vždy dobrá a správná. Dále je to orientace sebeuskutečnění a intersubjektivitu, kdy člověk jedná samostatně a skrze jeho projevenou lásku a péči prožívá boží přítomnost. Ne všichni nutně dospějí do tohoto stádia. A na závěr orientace univerzální komunikace a solidarity, která často nebývá

oddělováno od pátého stadia. Je pouze ideálním hypotetickým konceptem jednoty lidstva a boha (Holm, 1998; Hood, Hill & Spilka, 2009; Pechová, 2011; Říčan, 2007).

I přes samozřejmou kritiku výzkum I. Ryšavého (2006 in Říčan, 2007) potvrdil tento vývoj i u českých dětí. Lehká odlišnost se objevuje pouze u čtvrtého stadia.

Ojedinělé výzkumy vývoje religiozity u konvertitů provedla Ines Jindra (2008). Vycházela především z Oserovy teorie, ale také z teorie J. W. Fowlera. Z tohoto výzkumu vyplývá, že respondenti spadající do stádií 1 – 3 podle Osera, byli již před konverzí méně autonomní a tedy závislí na vnějších autoritách, u respondentů ve stádiu 4 – 6 tomu bylo naopak (Jindra, 2008).

1. 3. 5 Religiozita a spiritualita na území ČR

Vývoj religiozity a spirituality na území České republiky byl značně dynamický. Co se 20. století týče, důležitý je rok 1918, kdy Římskokatolická církev zaznamenala velký úpadek, naopak u protestantských církví spatřujeme značný přírůstek členů. Za druhé světové války bylo mnoho zejména menších církví zakazováno a poté za komunistického režimu byla perzekuce ještě rozšířenější. Po revoluci pak došlo k prudkému nárůstu počtu členů nejen křesťanských církví, který ovšem po několika letech opadl (Václavík, 2010; Pechová, 2011).

V současné době je dle dat ministerstva kultury (Ministerstvo kultury, 2015) v České Republice registrováno 20 křesťanských církví. V příloze (č. 4) je připojena tabulka s přesnými počty členů jednotlivých církví vyplývajících ze sčítání lidu v roce 2011 (Český statistický úřad, 2015).

Podle dat ze sčítání lidu v ČR 2011 žije na našem území 1 463 584 lidí hlásících se k nějaké náboženské společnosti, z čehož nejpočetnější je Římskokatolická církev s více jak 1 080 000 členy. Celkově však v posledních letech ubývá členů křesťanských církví. Jedinými registrovanými církvemi, které zaznamenaly přírůstek mezi léty 2001 a 2011 je Církev bratrská a Řeckokatolická církev. Naproti tomu Římskokatolická církev v těchto letech přišla o více jak 1 500 000 členů (Český statistický úřad, 2015).

Přestože lidé hlásící se k nějaké náboženské instituci tvoří pouze 14 % z celkové populace, Hamplová (2008a) odmítá nazývat českou populaci sekulární či ateistickou, raději používá termín nenáboženská, protože z výzkumu vyplývá, že více jak 50 % Čechů věří v existenci nadpřirozena. Kaplánek (2009) v této souvislosti upozorňuje, že ve zdejší

společnosti, kde převládá značná skepse vůči náboženství, je často konverze obtížná, protože znamená narušení tradice.

Hamplová (2008a) rozlišuje religiozitu tradiční a religiozitu alternativní. Pro tradiční křesťanskou religiozitu je charakteristická především příslušnost k nějaké církevní instituci, konkrétními charakteristikami vyplývajícími z výzkumů Hamplové jsou například účast na bohoslužbách, víra v posmrtný život nebo síla modlitby, naopak privatizovaná a individualizovaná religiozita alternativní se vyznačuje vírou v horoskopy, věštce, astrologická znamení atd. Tyto dvě skupiny se ovšem překrývají – jedna čtvrtina lidí spadajících do dimenze alternativní religiozity stejně tak spadá pod dimenzi tradičního křesťanství a až 80 % tradičních křesťanů lze zařadit do kategorie alternativní spirituality. Podle zde zjištěných údajů má největší vliv na tyto dimenze religiozity náboženská socializace v dětství (Hamplová, 2008b; Václavík, 2010).

Tyto pojmy „tradiční religiozita“ a „alternativní religiozita“ odpovídají pojům „religiozita“ a „spiritualita“ tak, jak byly výše popsány v této práci.

2. NÁBOŽENSKÁ KONVERZE

Člověk se může stát členem nějaké církve dvěma způsoby – může se do této církve narodit (tedy narodit se rodičům hlásícím se k této církvi a od nich se učit církevním názorům, tradicím a praxi) nebo k církvi konvertovat například od ateismu, jiného náboženství či jen změnit příslušnost k církvi (Halama, 2005).

V následující kapitole si definujeme několik pojmů týkajících se náboženské konverze, pokusíme se popsat její druhy, proces, motivy a psychologické aspekty. Jelikož se tato práce zabývá konverzitou ke křesťanství, zaměříme se také na specifika konverze ke křesťanství.

Jak řekl Gordon Allport (1950), žádné zkoumání v psychologii náboženství není tak oblíbené, jako zkoumání náboženské konverze.

2. 1 Vymezení pojmu náboženská konverze

Pojem konverze pochází z latinského slova *conversio* označujícího změnu či obrácení. Definice náboženské konverze je nespočet, stejně tak jako jejich tvůrců z řad psychologů, sociologů, antropologů, teologů aj. Všechny ale mají společný základ – změnu (Halama, 2005; Kaplánek, 2009).

Pro příklad si uveďme Halamovu (2005, 35) definici: „*Termín náboženská konverze vyjadřuje změnu v náboženském postoji, při které člověk přijímá za vlastní určité náboženské přesvědčení, které mu bylo do té doby cizí.*“

Tato změna se může týkat dosavadního způsobu myšlení, hodnotového systému, chování, příslušnosti k sociální skupině atd. (Halama, 2005) a vždy je to změna na vyšší stupeň integrace osobnosti (Fraas, 1993, in Muchová, 2009).

Psychologické zkoumání konverze je typické svým soustředěním na změny ve struktuře osobnosti, na rozdíl od zkoumání sociologického, teologického a podobně (Muchová, 2009). V psychologii náboženství dominují dva přístupy – klasický a současný. Staré paradigma považuje konverzi za náhlý, emocionální a pasivní proces pramenící především z pocitu viny a probíhající zejména u adolescentů. Naopak současné paradigma je charakterizováno postupnou, racionální a aktivní konverzí založenou na hledání smyslu a vyskytující se v období od pozdní adolescence do mladší dospělosti (Hood, Hill & Spilka, 2009).

S náboženskou konverzí se úzce pojí, a často i prolínají, další fenomény. Kromě intenzifikace či změny denominace si pro úplnost uvedme ještě apostázi, dekonverzi a cyklické změny religiozity.

Cyklické změny religiozity jsou pojmem pro odklon od víry v určitém období života a následný návrat k tomuto náboženskému přesvědčení. Dále je nutno zmínit apostázi a s ní související dekonverzi. Oba pojmy označují odklon od určitého náboženského přesvědčení. Rozdíl nacházíme pouze v tom, že člověk prožívající dekonverzi k náboženskému přesvědčení, od kterého se odklání, konvertoval, ale člověk prožívající apostázi byl do původní církve narozen (Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006).

Kaplánek (2009) uvádí čtyři způsoby konverze, ke kterým se přiklání i tato práce: za prvé je to vstup (bez předchozí příslušnosti k jakékoliv církvi) či návrat do křesťanské církve. Druhým způsobem je změna života bez změny církevní příslušnosti – tedy intenzifikace (či spirituální transformace), ke které dochází, když se člověk hlásí k určité církvi a prožije silné zintenzivnění své víry, které má dopad na jeho život – podobně jako konverze, intenzifikace obsahuje jistou míru změny, nikoliv ale změnu náboženské příslušnosti. Změny v životech lidí, kteří prožili intenzifikaci, jsou často větší a radikálnější než změny v životech konvertitů, kteří se dříve k žádné církvi nehlásili. Často jsou proto tyto lidé ve výzkumech zahrnováni pod pojem konvertité (Halama, 2005). Za třetí zmiňme přechod z jedné církve do druhé, který může provázet spirituální transformace, ale není to nutností (například změna denominace z důvodu stěhování do místa, kde původní církev nepůsobí) (Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006; Halama, 2005). A posledním způsobem je přechod z jiného náboženského systému ke křesťanství

2. 2 Specifika konverze ke křesťanství

Slovo konverze či obrácení můžeme najít již ve Starém zákoně, kde označuje změnu vztahu k bohu ve smyslu důvěry a podřízení se boží vůli. Biblický význam tohoto slova se však postupně měnil a v pozdějších knihách Bible včetně evangelií už znamená především odvrácení se od hříchu směrem k dobru. K takovéto konverzi vybízí sám Ježíš ve svých učeních. Obrácení se svými důsledky (jako spása a věčný život) je tedy ústředním tématem Bible, potažmo celého křesťanství (Kaplánek, 2009).

Význam konverze v biblickém i psychologickém pojetí se v tomto bodě setkávají. V obou případech je konverze chápána jako změna způsobu života. Křesťanství navíc přidává dimenzi duchovní – obrácení je změnou vztahu k Bohu (Kaplánek, 2009).

V Bibli nacházíme mnoho příkladů konverze, přičemž vzorem obráceného člověka se stal Pavel z Tarsu, který prožil náhlou konverzi na základě mystického zážitku. Do protikladu můžeme dát konverzi sv. Augustýna, jehož obrácení bylo postupné, méně dramatické, ale stejně intenzivní (Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006).

Vnější projevem obrácení je v křesťanských církvích vyznání víry a křest, popřípadě confirmace. Na rozdíl od katolické církve, kde jsou křtěny děti katolických rodičů, většina protestantských církví dává důraz na osobní rozhodnutí jedince. Proto jsou zde křtěni až adolescenti či dospělí. Ovšem díky tomu jsou často takovéto křty pouze formálním aktem vykonaným pod sociálním tlakem. Jako významnou cestu vedoucí ke konverzi ještě uvedme rozličné misijní aktivity křesťanských církví (Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006).

2. 3 Druhy náboženské konverze

Jedním z prvních psychologů, kteří konverzi zkoumali, byl již zmíněný Wiliam James, který ji chápal jako změnu psychické topografie, kdy se náboženské psychické obsahy dostávají do centra duševního dění. James rozlišil konverzi vědomou, záměrnou, která je důsledkem vědomého záměru a většinou má postupný průběh a konverzi nevědomou, nechtěnou, která je výsledkem nevědomých procesů a většinou je náhlá (Halama, 2005).

James mimo to rozděluje konverzi náhlou a postupnou. Náhlá konverze probíhá v krátkém časovém úseku, je provázena silnými emocemi, je spíše pasivní, trvalá a změna chování pramení ze změny víry. Jejím vzorem je konverze Pavlova, již zmíněna výše. Naproti tomu postupná konverze není spojena s jedinou konkrétní událostí a je spíše racionální (Hood, Hill & Spilka, 2009). Z výzkumů vyplývá, že náhlou konverzí si projde asi 30 % konvertitů (Stanley, 1964).

Gordon Allport dělí konverzi, neboli náboženské probuzení na probuzení provázené krizí v dosavadním náboženském přesvědčení, probuzení na základě významné události a podle Allportových výzkumů nejčastější probuzení postupné, které má slabší dopad na religiozitu jedince než předchozí dva typy (Allport, 1950; Halama, 2005).

Meadow a Kahoe (1984, in Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006) sestavili významnou teorii konverze. Rozlišují konverzi krizovou, která bývá náhlá, dramatická a zahrnuje nějaký vnitřní konflikt. Bývá typická pro evangelikánské církve. Postupná konverze podle Meadowa a Kahoeho je totožná s tou, kterou popsali již William

James. Dalším typem je konverze nevědomá, která probíhá často u jedinců vychovávaných v křesťanských rodinách. Za reintegraci považují tito autoři to, co jsme výše definovali jako spirituální transformaci – tedy zintenzivnění víry, někdy i vícenásobné, které může, ale nemusí být provázeno změnou náboženské příslušnosti. Programovaná konverze je pouze formálním obrácením způsobeným tlakem skupiny, ve které se konvertita pohybuje. Posledním typem je konverze sekulární, kam řadíme i apostázi. Je to změna v životním postoji a hodnotách, která nesouvisí s žádným náboženským přesvědčením.

Aktivní konverze podle Richardsona (1985, in Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006) se vyznačuje záměrným a cíleným hledáním jedince, naproti tomu pasivní konverze je následkem vnějších psychologických vlivů, jako může být například sociální tlak.

Na závěr uvedme ještě Pargamentovo (1997, in Halama, 2005) rozdělení podle předmětu posvátna na konverzi spirituální, v jejímž centru je nějaká duchovní síla, konverzi k náboženské skupině, jejímž středem je určitá náboženská skupina a univerzální konverzi, jejímž předmětem posvátna je příroda a sociální prostředí v širším kontextu.

2. 4 Motivace konvertitů

Lofland a Skonovd (1981, in Köse & Loewenthal, 2000) rozlišili šest motivů ke konverzi, každý o pěti dimenzích (sociální tlak, časová dimenze, druh a intenzita emocí, a zda obrácení předcházelo účasti na církevních aktivitách či naopak). Uvedené motivy se mohou objevovat samostatně či v různých kombinacích a intenzitách (Hood, Hill & Spilka, 2009).

Intelektuální motivace se vyznačuje aktivním hledáním, čtením a jiným zkoumáním náboženství před samotnou konverzí a následným vstupem do církve. Naproti tomu mystické motivy zdůrazňují emocionální aspekty, často je nacházíme u jedinců, kteří prožili spirituální transformaci. Pro experimentální motivaci je charakteristická účast na církevních aktivitách a až následná konverze. V tomto případě bývá proces obrácení postupný. U afektivní motivace se opět objevuje důraz na emocionální stránku, tentokrát se zaměřením na pozitivní vztahy s lidmi v okolí, sociální tlak je vyšší než v předchozích případech. V případě motivace protestní hraje hlavní roli skupina, tedy i vysoký sociální tlak a emoce jako láska a strach. Co do sociálního tlaku a emocí je podobná motivace z donucení, kde dominuje strach a přímý tlak skupiny či jiného jedince na přijetí ideologického systému (Köse & Loewenthal, 2000).

Kaplánek (2009) na základě svého kvalitativního výzkumu katolických konvertitů předkládá typologii konvertity postavenou na korelaci určitých druhů motivací a osobnostních vlastností. První skupinou jsou intelektuální hledači, jejichž motivace je obdobná jako intelektuální motivace v pojetí Loflanda a Skonovda. Tito jedinci se vyznačují samostatností, aktivním hledáním a jejich věk se pohybuje mezi 20 – 25 lety. Pro společnou křesťany měla největší význam konkrétní skupina křesťanů a její přátelská atmosféra. Jejich věk je 15 – 19 let. Podobnou skupinou jsou tandemoví křesťané (opět ve věku 15 – 19 let), jejichž motivaci můžeme přirovnat k afektivním motivům podle Loflanda a Skonovda. Nakonec jsou to hledači východiska – skupina konvertitů ve věku 20 – 25 let, pro které je obrácení cestou z životní krize.

Významným faktorem ovlivňujícím konverzi je akutní či dlouhodobé prožívání stresu. Naopak sporný vliv na obrácení má věk. Dřívější zjištění hovoří o adolescenci jako nejběžnějším věku konverze, nicméně mnozí badatelé toto tvrzení kritizují a přiklání se k názoru, že konverze je na věku jedince nezávislá. Konverzi naopak pozitivně ovlivňují osobnostní předpoklady jako neuroticismus, úzkostnost či snaha o hledání odpovědí na náboženské otázky (Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006).

Nicméně vždy je potřeba mít na paměti, že motivů ke konverzi může být nespočet v závislosti na všech vnitřních i vnějších faktorech ovlivňujících jedince, přičemž při zkoumání motivů bychom měli uvažovat oba tyto faktory (Hood, Hill & Spilka, 2009).

2. 5 Proces náboženské konverze

Náboženská konverze je komplexní jev, na který má vliv mnoho faktorů – od kontextu, přes osobnostní faktory až po časový aspekt. Existuje mnoho modelů procesu náboženské konverze, z nichž většina byla vytvořena na základě kvalitativního výzkumu (Hood, Hill & Spilka, 2009).

Pro příklad si uveďme holistický model konverze podle Ramba (1992, in Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006). Tento model je jedinečný díky tomu, že se snaží postihnout velké množství faktorů působících na konverzi a díky tomu je platný pro mnoho forem konverzí (ač za univerzální tento model považovat nemůžeme). Jeho flexibilita je způsobena také tím, že jednotlivé fáze nutně nemusí následovat v daném pořadí a mohou se prolínat. Jednotlivé faktory procesu jsou: kontext, který zahrnuje sociální, kulturní, osobnostní a jiné aspekty. Druhým faktorem je krize – obsahuje dezorientaci jedince v jeho světě a je způsobena vnějšími či vnitřními faktory (např. nemoc). Za třetí je to hledání, jež

je snahou o nalezení východiska z krize a může být aktivní či pasivní. Dále hovoříme o střetnutí budoucího konvertity s daným náboženským přesvědčením. Pátým faktorem je interakce – konvertita blíže proniká k náboženskému přesvědčení, navazuje vztahy s příslušníky daného náboženství. Za šesté je to závazek, čili rozhodnutí konvertity přijmout dané náboženské přesvědčení. V této fázi se jedincova identita proměňuje a v případě křesťanství na toto rozhodnutí navazuje rituál křtu. Posledním faktorem jsou pak následky zejména kognitivního, emocionálního a motivačního charakteru. Mohou být pozitivní, ale i negativní a jejich intenzita se odvíjí od způsobu obrácení. Halama a Halamová (2003, in Halama, 2005) prokázali existenci tohoto modelu na vzorku slovenských konvertitů.

Následky konverze pozitivní, tedy progresivní či zdravé, vedou ke zdravému růstu osobnosti. Mohou se projevovat v proměně self jako změně náhledu na svůj svět a sebe sama, často se zvyšuje především sebeúcta a autonomie. Konverze může také příznivě působit na zdraví či životní spokojenost konvertity, to díky častějšímu prožívání emocí jako je radost, úleva a štěstí (Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006).

Naproti tomu regresivní čili negativní důsledky konverze se mohou objevit například v podobě stresu, pasivity či různých pochybností, což může vést k vnitřním konfliktům a dezorganizaci osobnosti. Nutno ovšem dodat, že zdravé a nezdravé následky náboženské konverze se mohou prolínat a hranice mezi nimi je velmi tenká. Co se náboženské praxe týče, po konverzi dochází k častější účasti na náboženských aktivitách a také k vytvoření a prohlubování vztahu konvertity s bohem (Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006).

2. 6 Sociální kontext náboženské konverze

Paloutzian (Paloutzian & Park, 2005, 151) tvrdí, že „*náboženská konverze je formou náboženské socializace*“. Většina badatelů se shoduje na tom, že sociální prostředí ovlivňuje náboženskou konverzi jedince. V jaké míře, to už je předmětem sporů.

Na následujících řádcích zmíníme několik sociálních aspektů, které mohou mít na konverzi vliv. Nicméně jejich kompletní výčet by přesahoval rozsah této práce, proto se budeme soustředit pouze na několik málo z nich, které považujeme za jedny z nejdůležitějších.

Pro vývoj religiozity budoucích konvertitů i dětí vyrůstajících v křesťanských rodinách je důležitá míra připoutání podle Bowlbyho. K náhlé konverzi v období adolescence či mladé dospělosti mají největší předpoklady jedinci s nejistým typem připoutání, kteří nejsou ovlivňováni religiozitou svých rodičů. Naopak jedinci s jistým

typem připoutání si religiozitu svých rodičů postupně osvojují. Pokud u nich dochází k nějakým změnám v religiozitě jako například ke konverzi, jsou tyto změny postupné (Granqvist, 2002, in Hood, Hill & Spilka, 2009; Kirkpatrick, 1992, in Hood, Hill & Spilka, 2009).

Kvantitativní výzkum Ines Jindry (2008) ukázal, že přibližně 52% konvertitů ke křesťanství prožívala v dětství a dospívání nedostatek lásky, který jim po konverzi mohl vynahradit vztah s bohem. Více jak 50% respondentů také udávalo emocionálně či fyzicky nepřítomného otce, povrchní zájem rodiny o náboženství a nějakou životní krizi, která konverzi předcházela (Jindra, 2008). Toto zjištění potvrzuje výzkum Ullmanové (1989, in Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006), která dodává, že vztah s otcem má v tomto směru významnější vliv než vztah s matkou.

Ač rodiče mají větší vliv na náboženské názory svých dětí než třeba na názory politické (Beit-Hallahmi & Argyle, 1997, in Paloutzian & Park, 2005), zjišťujeme v tomto směru jistou autonomii dětí. Evans (2000, in Paloutzian & Park, 2005) zjistil, že děti ze sekulárního rodinného prostředí navštěvující křesťanskou základní školu se přiklánějí spíše ke kreacionistickému pohledu na stvoření světa (tedy pohledu podporovaného církevní školou). Či výzkum Pendletona, Cavaliho, Pargamenta a Nasra (2002, in Paloutzian & Park, 2005) ukazuje přítomnost náboženského copingu u sekulárně vychovávaných dětí. Podle Hooda, Hilla a Spilky (2009) děti přirozeně tíhnou ke spiritualitě více než dospělí, ale jak vyrůstají, jejich náboženské názory se více blíží názorům rodičů.

Rodina ovšem není jedinou sociální skupinou, která konverzi ovlivňuje. Pro příklad uveďme model sociálního posunu Longa a Haddena (1993, in Halama, 2005), kteří vyzdvihují význam emocionálních a sociálních vazeb obecně. V jejich pojetí je konverze postupná, často neuvědomovaná a probíhá na základě vztahů s příslušníky církve. Tím, že budoucí konvertita tráví čas se členy dané církve a postupně se seznamuje s náboženským přesvědčením, jeho hodnotami a rituály, je nakonec přijme za své.

Z dalších teorií zdůrazňujících vliv sociálního prostředí oproti aktivitě samotného konvertity alespoň zmiňme Sundénovu teorii rolí či brainwashing a násilné přesvědčování, ve kterých je centrálním aspektem sociální tlak (Halama, 2005).

3. NÁBOŽENSKÁ ORIENTACE

Fenomén náboženské orientace je významným tématem v psychologii náboženství, stejně tak jako je významný i jeho autor Gordon Willard Allport. Tato kapitola se zabývá vývojem, popisem i operacionalizací tohoto konceptu a zaměřuje se také na jeho významné rozšíření o dimenzi hledání, jehož autorem je Daniel Batson.

3. 1 Gordon W. Allport

Gordon W. Allport (1897 – 1967) byl americkým Harvardským psychologem s velmi širokou oblastí zájmu. Tento humanistický psycholog se zabýval především psychologií osobnosti a sociální psychologií. Charakteristický byl pro něj přístup k člověku jako k jedinečnému individu. Významným přínosem je například jeho teorie osobnosti zaměřená na koncept motivace nebo výzkum definicí pojmu self a následné zavedení termínu „proprium“ či zkoumání předsudků (Hood, Hill & Spilka, 2009; Holm, 1998; Lawson, Graham & Baker, 2006).

Své poznatky z těchto oborů pak mohl uplatnit i na poli psychologie náboženství, kde se soustředil především na každodenní život obyčejného křesťana, zejména pak vysokoškolského studenta (Říčan, 2007).

Allport prosazoval kvalitativní přístup zkoumání lidské psyché, nicméně i kvantitativní přístup měl v jeho bádání nezastupitelné místo – právě k měření náboženské orientace konstruoval a užíval dotazníky (Říčan, 2007; Lawson, Graham & Baker, 2006).

Co se jeho přínosu pro psychologii náboženství týče, kromě zkoumání náboženské orientace je významný i jeho starší koncept zralé a nezralé religiozity, který bude blíže popsán v následující podkapitole.

O tom, že byl Gordon W. Allport významnou osobností psychologie svědčí množství autorů, kteří na něj navazují. Ovšem stejně tak čelí Allportovy koncepty mnohé kritice – například je jim vytýkáno chybějící kauzální zaměření či chybějící kulturní univerzálnost (Holm, 1998). Konkrétní limity konceptu náboženské orientace budou popsány níže.

3. 1. 1 Religiozita v pojetí G. W. Allporta

Gordon W. Allport ve svých pracích věnovaných psychologii náboženství navazuje na bádání Williama Jamese, naproti tomu se vyhraňuje proti chápání náboženství Sigmunda Freuda (Allport, 1950; Říčan, 2007).

On sám považuje náboženství za subjektivní jev, který je u každého jedince jedinečný – od samých zdrojů religiozity, přes formy její interpretace až po její důsledky. Co se týče religiozity, neexistuje uniformita. Právě proto je její zkoumání tak obtížné (Allport, 1950).

Ve své významné práci *Jedinec a jeho náboženství* uvádí Allport (1950) rozdělení religiozity na zralou a nezralou. Vychází při tom ze svého pojetí zralé osobnosti. Jako její znaky uvádí šíři zájmů včetně zájmů o hodnoty přesahující tělesné tužby a potřeby, dále schopnost sebereflexe a objektivního náhledu na svůj život i sebe sama a třetím znakem je životní filosofie (která však nemusí být nutně ucelená či slovně vyjádřená).

V takto zralém jedinci se může, ale nemusí utvářet náboženský sentiment. Sentimentem míní Allport systém přesvědčení či zájem. Definuje jej jako „*systém pocitů a myšlenek vztahujících se k nějakému hodnotovému objektu*“ (Allport, 1950, 55). Oním objektem rozumí jakýkoliv fyzický nebo abstraktní objekt. Dle vztahu individua k tomuto objektu rozlišujeme dvojí povahu sentimentu - pozitivní či negativní (Allport, 1950).

Zralý náboženský sentiment je potom dispozice, jejímž cílem je odpovědět na objekty a principy, jimž daný jedinec přisuzuje ultimátní důležitost. Tato zralá religiozita je diferencovaná, dynamická, je základem konzistentní morálky, je všestranná, integrální a heuristická. Jsou to právě tyto charakteristické znaky, které odlišují religiozitu zralou od nezralé (Allport, 1950).

3. 1. 2 Vnitřní a vnější náboženská orientace

Při svém zkoumání vztahu předsudků a religiozity Allport poprvé představil vnější (neboli extrinsickou) a vnitřní (či také intrinsickou) náboženskou orientaci. Hovoří o nich jako o vlastnostech náboženského sentimentu, přičemž vnější náboženská orientace má charakteristiky nezralé religiozity a vnitřní orientace vykazuje znaky religiozity zralé (Allport, 1966).

Jedinec s vnější náboženskou orientací se „*obrací k Bohu, aniž by se odvrátil od sebe sama*“ (Allport & Ross, 1967, 434). Jeho religiozita je formována tak, aby plnila jiné, důležitější potřeby. Zajišťuje takovému jedinci pocit bezpečí, útěchu, sociální společenství

se všemi jeho výhodami (jako je zábava nebo uspokojení potřeby družnosti), formování pozitivního statutu či sebeospravedlnění a jiné. Tato vnějšíková religiozita samozřejmě může uspokojovat také náboženské potřeby, není to však jejím hlavním účelem. V první řadě je instrumentální a utilitární. Člověk s extrinsickou orientací tedy používá své náboženství (Allport & Ross, 1967).

Naproti tomu jedinec s vnitřní náboženskou orientací žije své náboženství. Náboženství je samo o sobě hlavním motivem, všechny ostatní potřeby jsou méně významné a podřizují se požadavkům religiozity. Náboženství prostupuje do všech ostatních oblastí jedincova života, stává se hlavní motivací a smyslem žití. Člověk se náboženství snaží plně internalizovat (Allport & Ross, 1967).

Hunt a King (1971) objevili pět hlavních komponent objevujících se v Allportových definicích náboženské orientace, které vymezují vnitřní orientaci od vnější: láska k bližnímu svému versus etnocentrismus, sobeckost proti nesobeckosti, religiozita prostupující celým životem a neintegrovaná religiozita, náboženství hlavním motivem versus náboženství jako prostředek k dosažení jiných cílů a nakonec oddanost svému společenství proti uspokojení potřeby sdružování se.

Ač v původním Allportově konceptu tvoří tyto dvě náboženské orientace dva opačné póly jednoho kontinua, Hunt a King (1971) na základě zkoumání daných definic vyslovují myšlenku o dvou nezávislých dimenzích, ke které se přiklání většina autorů.

3. 1. 3 Zjišťování náboženské orientace

První operacionalizaci náboženské orientace provedl Allportův žák W. C. Wilson v podobě Škály vnitřních náboženských hodnot (Extrinsic religious values scale). Tato škála ovšem vycházela z předpokladu, že vnitřní a vnější orientace jsou dva póly jedné dimenze, proto jejích 15 položek měřilo pouze vnější náboženskou orientaci (Allport & Ross, 1967; Hunt & King, 1971).

Následně však J. R. Feagin provedl faktorovou analýzu, na jejímž základě označil vnitřní a vnější orientaci za dvě statisticky nezávislé proměnné. Při svých výzkumech využíval jednadvacetipoložkovou Škálu náboženské orientace vytvořenou Allportem a jeho žáky (Allport & Ross, 1967; Hunt & King, 1971; Kahoe, 1985).

Výslednou podobu získala metoda díky Allportovy a Rossovi při výzkumu souvislosti náboženské orientace a předsudků. Škála náboženské orientace (Religious

orientation scale) obsahovala dvacet položek, které byly přejaty z Feaginova inventáře a následně rozděleny do dvou subškál (Allport & Ross, 1967; Kahoe, 1985).

Koncept náboženské orientace a jeho operacionalizace se nemohli vyhnout četné kritice. Od otázky, zda jsou definice vnitřní a vnější orientace dostačující, přes reliabilitu a konstruktovou validitu škál až po vzájemný vztah daných subškál. Ovšem i přes mnoho limitů zůstává Škála náboženské orientace nejčastěji používanou metodou k měření religiozity (Kirkpatrick & Hood, 1990).

3. 2 Dimenze religiozity podle Daniela Batsona

V roce 1976 navázal na G. Allporta a jeho práci jiný americký sociální psycholog – Charles Daniel Batson. Upozornil na to, že Allport popsal vnitřní náboženskou orientaci jako zralou religiozitu, nicméně v operacionalizaci intrinsické orientace se vlastnosti zralé religiozity neodráží. Jedinec, který na Škále vnitřní orientace skóruje vysoko, může být člověkem zralé religiozity, ale takto skórovat může také člověk konformní, který se bez větších úvah, přemýšlení a bádání identifikuje s náboženskými dogmaty, různými lidmi či institucemi. Proto Batson rozpracoval orientaci quest, neboli hledání. Nutno poznamenat, že quest orientace nemá nahrazovat vnitřní náboženskou orientaci, nýbrž je určena jako její doplnění. Quest je tedy třetí nezávislou a nezaměnitelnou dimenzí (Simpson, Newman & Fuqua, 2010; Beck & Jessup, 2004; Batson, 1976; Batson & Schoenrade, 1991a).

3. 2. 1 Škála hledání

Batson definuje quest orientaci jako nekonečný proces zkoumání a kladení si otázek o životě v sociálním světě i světě jako takovém. Přičemž toto hledání vychází z prožívání životních rozporů či tragédií. Takový člověk si uvědomuje, že nemá odpovědi na své otázky a že je pravděpodobně ani nezíská, i přesto však hledá. Tento jedinec se nemusí nutně hlásit k nějakému náboženskému směru, církvi či konkrétní instituci. Tento typ orientace byl navržen už dříve, Batson se však rozhodl daný koncept rozpracovat a především operacionalizovat (Batson, 1976; Batson & Schoenrade, 1991a).

Na základě těchto teoretických úvah sestrojil Batson devítipoložkovou Interakční škálu (jak byla Škála hledání zprvu nazývána), kterou později spolu s Ventisem upravil na šestipoložkovou škálu. Úkolem této škály bylo změřit míru, do které jedincovo náboženství zahrnuje hledání odpovědí na existenciální otázky vztahující se k jeho životním

zkušenostem. Ovšem Škála hledání je konstruována pouze pro křesťanské respondenty s alespoň středním zájmem o náboženství. Původně byla součástí souboru šesti subškál.

Tato šestipoložková škála však vykazovala velmi nízkou vnitřní konzistenci – Cronbachovo alfa se pohybovalo mezi 0,18 a 0,69. Proto ji později Batson a Patricia Schoenrade rozšířili na dvanáctipoložkovou Škálu hledání (Batson & Schoenrade, 1991b; Batson, Delton & Vollmecke, 2008; Simpson, Newman & Fuqua, 2010).

Škála hledání obsahuje tři subškály - Připravenost čelit existenciálním otázkám bez zjednodušení jejich komplikovanosti, Sebekritika a vnímání náboženských pochybností jako pozitivní jev a Otevřenost ke změně. Po rozšíření Škály hledání na 12 položek obsahuje každá subškála 4 položky, na rozdíl od předchozí Batsonovy a Ventisovy škály, kde byla například subškála Otevřenost ke změně zastoupena pouze jedinou položkou (Batson & Schoenrade, 1991b; Simpson, Newman & Fuqua, 2010).

V následujících podkapitolách se budeme soustředit na validitu a reliabilitu této škály a na četnou kritiku, jež se této škále dostalo.

3. 2. 2 Kritika Škály hledání

Jak už bylo poznamenáno, tento koncept a především jeho operacionalizace podléhá notné kritice. Jako první se zabývejme otázkou validity. Sám Batson (Batson & Schoenrade, 1991a) naznačuje pravděpodobnost, že Škála hledání měří něco jiného než Škála vnější a vnitřní náboženské orientace. Spekuluje především o agnosticizmu, náboženském konfliktu nebo anti-ortodoxnosti. Donahue (1985, in Batson & Schoenrade, 1991a) dokonce vyjádřil názor, že Škála hledání (stejně tak jako škály extrinsické a intrinsické orientace) neměří žádný aspekt religiozity. V této souvislosti nutno upozornit i na slabou korelaci mezi Škálou hledání a Škálou vnější náboženské orientace (Batson & Schoenrade, 1991a).

Sám Batson (Batson & Schoenrade, 1991a), ale i jiní autoři provedli mnoho výzkumů, aby tyto hypotézy přijali či zamítli. Nicméně často došli k rozporným výsledkům.

Cílem kritiky se často stává také použitý výzkumný vzorek – Batson ke svým výzkumům používal především vysokoškolské studenty, mezi nimi i studenty teologie. Simpson, Newman a Fuqua (2010) naznačují, že ve věku vysokoškolských studentů je určitá míra hledání odpovědí na náboženské otázky součástí přirozeného vývoje. Dále připomínají nedostatečnou velikost Batsonových výzkumných vzorků.

Jak už bylo psáno výše, u zkrácené verze Škály hledání se objevoval problém s reliabilitou jakožto vnitřní konzistencí. Tato otázka však přetrvává i po rozšíření škály. Dále

existuje otazník nad používáním tří subškál. Podle mnoha autorů by se Škála hledání měla používat jako jednodimenzionální, protože pouhých dvanáct položek nemůže řádně postihnout všechny tři dimenze (Simpson, Newman & Fuqua, 2010). Z toho vychází i tato práce.

I přesto, že nad konceptem quest orientace zůstává viset mnoho nezodpovězených otázek a rozporuplných odpovědí, je Škála hledání spolu s Allportovou škálou nejhojněji využívaným nástrojem k měření náboženské orientace (Simpson, Newman & Fuqua, 2010; Batson & Schoenrade, 1991a).

4. PŘEDCHOZÍ VÝZKUMY

Od poloviny minulého století bylo provedeno již nespočet výzkumů na téma náboženské orientace. Nejčastěji používanými nástroji jsou nepochybně škály Allportovy a Batsonovy, nicméně mnoho autorů se pokusilo dané škály upravit či vytvořit úplně nové. Příkladem může být Švédská škála náboženské orientace (SROS) od Marii Hovemyr, která se Allportovu Škálu náboženské orientace a Batsonovu Škálu hledání snažila přizpůsobit švédským kulturním poměrům či Multidimenzionální škála quest orientace autorů Backa a Jessupa (Halama, 2002; Beck & Jessup, 2004).

Výzkumy na toto téma mají velmi široké pole zájmu – od prověřování validity daných škál, přes jejich vzájemné korelace až po hledání souvislostí daných dimenzí náboženské orientace s určitými osobnostními charakteristikami, rysy a vlastnostmi (Simpson, Newman & Fuqua, 2010).

Stejně tak hojně je i zkoumání konvertitů zaměřující se především na studium způsobů konverze, jejího časového průběhu, motivů, dopadů na osobnost a psychické zdraví atd. (Halama, 2005).

Cílem této kapitoly není vyjmenovat či dokonce popsat všechny provedené výzkumy. Zaměříme se pouze na několik málo významných studií s důrazem na zkoumání náboženské orientace u konvertitů. Důležité je ovšem zdůraznit, že jen velmi málo uvedených výzkumů proběhlo na území České republiky. V tomto směru zůstává religiozita našeho národa stále neprobádaná.

4. 1 Výzkumy náboženské orientace

Na následujících řádcích zmiňme několik významných poznatků pojících se s dimenzemi náboženské orientace.

Z mnoha výzkumů provedených v různých kulturách a s participanty hlásícími se k různým křesťanským církvím byla zjištěna pozitivní korelace intrinsické náboženské orientace a fundamentalismu. Popřípadě slabší pozitivní korelace fundamentalismu a osobní extrinsické náboženské orientace - to v případech, kdy byla použita I/E-Revised Scale Gorsucha a McPhersona rozlišující vnější orientaci osobní a sociální (Kirkpatrick, 1993; Mora, Stavrinides & McDermut, 2014). Naproti tomu quest orientace s fundamentalismem koreluje negativně (Genia, 1996; Haji & Hall, 2014). Úzká spojitost quest orientace a anti-fundamentalismu může být například zřejmá při použití Balanced Quest Scale Altemeyera a

Hunsbergera. Ač byla tato škála vykonstruována za účelem měření quest orientace, ve skutečnosti měří spíše anti-fundamentalismus (Batson, Denton & Vollmecke, 2008).

Mimo to stojí za zmínku například výzkum R. Clementse (1998), který zjistil vyšší míru strachu ze smrti u extrinsicky orientovaných jedinců starších 65 let než u intrinsicky orientovaných. Nebo studie zaměřené na soucit – kupříkladu Batson, Floyd, Meyer a Winner (1999) identifikovali souvislost mezi vnitřní náboženskou orientací a soucitem omezeným pouze na určité situace či jedince. Naopak quest orientace je spojována se soucitem univerzálním (Batson, Denton & Vollmecke, 2008).

Další často pozorovanou proměnnou je životní spokojenost. Již mnoho výzkumů potvrdilo pozitivní korelaci mezi vnitřní náboženskou orientací a spokojeností v životě, smyslem života či mírou self-efficacy (Byrd, Hageman & Belle Isle, 2007). Tento předpoklad ověřila v prostředí České republiky Boušková (2010), která identifikovala pozitivní korelaci mezi vnitřní náboženskou orientací a subjektivně vnímanou kvalitou života u seniorů.

Zmínit bychom měli i výzkum Kováře (2015), jehož cílem bylo za pomoci testových metod použitých také v této práci popsat náboženskou orientaci u členů Českobratrské církve evangelické. Mezi jeho hlavní zjištění patří pozitivní korelace věku respondentů a vnitřní náboženské orientace.

4. 2 Předchozí zkoumání konvertitů

Zajímavým poznatkem ze studia osobnosti konvertitů je vztah fundamentalismu a konverze. G. Stanley (1964) koreloval konverzi s proměnnými osobnosti a jedincova přístupu jako neuroticismus, extraverte, dogmatismus nebo fundamentalismus. Ve všech případech vyšly korelace statisticky významné. Nejvyšší korelací (0,33) byl vztah mezi konverzí a fundamentalismem. Nutno ovšem vzít v potaz, že respondenty byli studenti oboru teologie. Avšak vyšší míru fundamentalismu u konvertitů než u nekonvertitů potvrzují na základě pozorování v praxi i mnozí pastorační pracovníci (Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006).

Na vyšší míru náboženské aktivity konvertitů upozorňují i Francisová a Kay (1996, in Halama, Adamová, Hatoková & Stříženec, 2006), kteří v případě konvertitů hovoří o častější návštěvnosti bohoslužeb, modlitbě či četbě Bible oproti lidem, kteří se v křesťanském prostředí již narodili.

Změnou osobnosti po prožité konverzi se zabývali P. Halama a M. Lačná (2011). Jejich velkým přínosem bylo i to, že pracovali nejen se samotnými konvertity, ale i s jejich blízkými. Halama a Lačná mimo jiné tvrdí, že hodnoty neuroticismu respondentů po konverzi klesly, naopak hodnoty extraverze či sebeúcty vzrostly. I zde ale musíme dodat, že zkoumaný vzorek byl příliš malý – obsahoval pouhých 60 respondentů.

Nicméně změny osobnosti v důsledku náboženské konverze zůstávají předmětem sporů - kupříkladu Paloutzian, Richardson a Rambo (1999) tvrdí, že k výraznějším změnám v osobnostních charakteristikách nedochází. Mění se pouze osobní cíle, chování, přístup a prožívání.

4. 3 Studium náboženské orientace konvertitů

Pokud je nám známo, takto zaměřených výzkumů proběhlo jen velmi málo nebo nám jejich výsledky nejsou dostupné.

Zmíňme si alespoň G. E. W. Scobieho (1975, in Paloutzian, Jackson & Crandall, 1978), který tvrdí, že různé druhy konverze souvisí s vyzrálostí jedincovy religiozity. Podle něj jedinci, kteří prožili postupnou či náhlou konverzi emocionálního charakteru tíhnou spíše k vnitřní náboženské orientaci, naopak lidé, u kterých konverze proběhla spíše na nevědomé úrovni vlivem sociálního působení, budou výše skórovat na Škále vnější náboženské orientace.

Tuto hypotézu ověřili i Paloutzian, Jackson a Crandall (1978) pomocí dvou identických výzkumů s tím rozdílem, že jeden byl proveden na vysokoškolských studentech starých 18 – 33 let a ve druhém byli respondenty dospělí ve věku 21 – 82 let. V obou případech došli k závěru, že jedinci označující svou konverzi za náhlou skórovali statisticky signifikantně výše na Škále vnitřní náboženské orientace a jedinci hovořící o nevědomé, sociálně ovlivněné konverzi na Škále vnější orientace. Výzkum ovšem nebral v potaz třetí dimenzi religiozity, hledání.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

1. VÝZKUMNÉ PROBLÉMY A CÍLE

Religiozita a spiritualita jsou v posledních desetiletích často zkoumanými jevy. Badatelé projevují zájem o popis všech jejich aspektů – od těch vývojových, přes sociální, kulturní a mnohé další až po jejich motivaci, tak jako tomu je i v této empirické části.

Cílem této práce je explorace fenoménu náboženské orientace u konvertitů ve věku 18 – 35 let. Zjišťujeme, zda existují rozdíly v náboženské orientaci konvertitů a křesťanů celý život se hlásících k téže církvi. Dále se soustředíme na rozdíly mezi náboženskou orientací konvertitů obrácených od ateismu a konvertitů vyměňivších svou církevní příslušnost. Po té se zaměřujeme na rozdíly v náboženské orientaci konvertitů z rodin, kde ani jeden z rodičů není členem žádné církve a konvertitů z rodin, kde se alespoň jeden rodič hlásí k nějaké církvi.

Navazujeme tak na nespočet výzkumů zabývajících se náboženskou orientací, nicméně jako jedna z mála je tato práce realizována v kulturním prostředí České republiky a v takto specifické populaci.

Při zkoumání vycházíme z teorie náboženské orientace tak, jak ji popsal Gordon Allport a následně doplnil Daniel Batson a z poznatků jiných autorů, kteří svá zkoumání budovali právě na těchto základech. To i základní poznatky o fenoménu náboženské konverze jsme se snažili popsat v teoretické části této práce. V následujících kapitolách tuto teorii aplikujeme v praxi.

2. HYPOTÉZY

Na základě teoretických poznatků a pozorování v praxi se ptáme, zda u konvertitů, u kterých předpokládáme, že ke své konverzi došli cestou hledání odpovědí na existenciální otázky a přehodnocování svého duchovního života a smýšlení, což by bylo v souladu s dimenzí hledání, nalezneme v průměru vyšší skóry na Škále hledání než u křesťanů celý život se hlásících k téže církvi. Naproti tomu předpokládáme, že křesťané celý život vyrůstající ve stejné církvi přijali více či méně nekriticky víru svých rodičů, proto budou skórovat výše na Škále vnější náboženské orientace. Domníváme se, že míra zvnitřnění víry, tedy vnitřní náboženské orientace se u těchto skupin lišit nebude. Dále zjišťujeme, zda jsou konvertité konzistentní skupinou co do náboženské orientace či zda je tato orientace ovlivněna jejich původním náboženským přesvědčením nebo religiozitou jejich rodičů.

- H1: Konvertité skórují statisticky významně výše na Škále hledání než mladí dospělí hlásící se celý život k téže církvi.
- H2: Mladí dospělí hlásící se celý život k téže církvi skórují statisticky významně výše na Škále vnější náboženské orientace než konvertité.
- H3: Na Škále vnitřní náboženské orientace neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů a skóry mladých dospělých hlásících se celý život k téže církvi.
- H4: Na Škále hledání neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů vyměňivších příslušnost k církvi a konvertitů obrácených od ateismu.
- H5: Na Škále vnější náboženské orientace neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů vyměňivších příslušnost k církvi a konvertitů obrácených od ateismu.
- H6: Na Škále vnitřní náboženské orientace neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů vyměňivších příslušnost k církvi a konvertitů obrácených od ateismu.
- H7: Na Škále hledání neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů z rodin, kde ani jeden z rodičů není členem žádné církve a konvertitů z rodin, kde se alespoň jeden rodič hlásí k nějaké církvi.

- H8: Na Škále vnější náboženské orientace neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů z rodin, kde ani jeden z rodičů není členem žádné církve a konvertitů z rodin, kde se alespoň jeden rodič hlásí k nějaké církvi.
- H9: Na Škále vnitřní náboženské orientace neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů z rodin, kde ani jeden z rodičů není členem žádné církve a konvertitů z rodin, kde se alespoň jeden rodič hlásí k nějaké církvi.

3. APLIKOVANÁ METODIKA

Nyní se zaměříme na metodologický rámec naší práce. Vzhledem k použitým metodám budeme k výzkumu přistupovat kvantitativně. Typ našeho výzkumu můžeme označit za diferenční studii, budeme tedy zkoumat rozdíly mezi dvěma výzkumnými soubory. V této kapitole popíšeme metody použité ke sběru dat, a to Škálu hledání od Daniela Batsona a Škálu náboženské orientace od Gordona W. Allporta stejně tak jako námi vytvořený nestandardizovaný dotazník. Dále se zaměříme na průběh výzkumu i použité metody analýzy a zpracování dat. Zkoumané vzorky budou popsány v samostatné kapitole.

3.1 Metody sběru dat

Pro účely tohoto výzkumu jsme použili jeden námi vytvořený dotazník a dva inventáře měřící náboženskou orientaci, které doposud v prostředí České republiky nebyly standardizovány.

Tyto inventáře jsme v průběhu jejich administrace pro lepší srozumitelnost a orientaci respondenta nazývali souhrnně Dotazník náboženské orientace. Co se těchto inventářů týče, se svolením autora byl použit překlad testových metod od Kryštofa Kováře (2015) vytvořený za použití metody zpětného překladu. Provedli jsme pouze několik úprav struktury vět za účelem odpoutání se od známek struktury výchozího anglického jazyka a snažili jsme se tak docílit větší srozumitelnosti tvrzení. I přes to však 9 respondentů uvedlo příliš obtížný jazyk takzvaných dotazníků.

Na následujících řádcích budou dané inventáře i dotazník blíže popsány.

3. 1. 1 Nestandardizovaný dotazník

Námi vytvořený strukturovaný nestandardizovaný dotazník tvořil první část celého souboru metod. Jeho účelem bylo získat bližší informace o respondentech, na základě kterých bude možné náš výzkumný soubor charakterizovat. Dotazník obsahoval 8 otázek zjišťujících respondentův věk, pohlaví, příslušnost k církvi, nejvyšší dosažené vzdělání, návštěvnost bohoslužeb, frekvenci praktikování modlitby, náboženskou příslušnost rodičů a 1 otázku dotazující se na vývoj jedincova náboženského přesvědčení v průběhu jeho života. Na základě odpovědi na tento dotaz byla či nebyla položena otázka, k jaké církvi či náboženství se proband hlásil před konverzí.

Otázky ohledně návštěvnosti bohoslužeb a praktikování modlitby byly uvedeny z důvodu důležitosti náboženské praxe pro samotné administrování námi použitých metod. Náboženská praxe je totiž pro zjišťování náboženské orientace podmínkou (Pechová, 2011). Na náboženskou příslušnost rodičů probandů jsme se dotazovali, abychom získali lepší představu o vývoji religiozity jedince během jeho života.

Respondent vybíral odpověď z námi nabídnutých možností, pouze u otázek týkajících se věku a původního náboženství byl respondent požádán o vypsání odpovědi. Také pokud proband u některé z otázek vybral odpověď „jiné“, byl požádán o slovní vysvětlení. U dotazu ohledně vývoje náboženské příslušnosti v průběhu jedincova života jsme na základě těchto slovních vysvětlení probandovi přiřadili jednu z námi nabízených odpovědí. Takto bylo 8 jedinců přiřazeno do kategorie "alespoň jednou jsem změnil náboženskou příslušnost", z toho u 3 respondentů byla identifikována apostáze a následná konverze.

Na závěr měli probandi možnost vyjádřit své poznámky a myšlenky, které je v průběhu vyplňování dotazníku napadly.

3. 1. 2 Škála hledání

Pro měření dimenze hledání jsme použili sebeposuzovací Škálu hledání tak, jak ji zkonstruoval Daniel Batson. Námi administrovaná Škála hledání je dvanáctipoložková, představuje tedy Batsonovu třetí verzi operacionalizace konceptu quest orientace (Beck & Jessup, 2004).

Tato škála se původně dělila do 3 subškál, nicméně sám autor, stejně tak jako mnoho dalších badatelů, se nakonec přiklání k názoru, že ač tři dimenze quest orientace pravděpodobně existují, nejsou dostatečně vyjádřeny položkami, ze kterých sestává tato Škála hledání. Vnitřní konzistenci celé škály potom stanovují na 0,79 (Batson & Schoenrade, 1991a; Simpson, Newman & Fuqua, 2010).

I my jsme si proto vypočítali hodnotu vnitřní konzistence pro celou škálu i pro její jednotlivé subškály. Cronbachovo α celé Škály hledání je rovno 0,73, u subškály Připravenost čelit existenciálním otázkám bez zjednodušení jejich komplikovanosti je α rovno 0,67, pro subškálu Sebekritika a vnímání náboženských pochybností jako pozitivní jev se Cronbachovo α rovná 0,68 a v případě subškály Otevřenost ke změně je to 0,57. První dvě subškály jsou tak na hranici použitelnosti (tato hranice je obecně stanovena na 0,70), ovšem reliabilita třetí subškály se pohybuje značně pod touto hranicí. Hodnota vnitřní

konzistence celé škály je uspokojivá. Proto v tomto výzkumu danou škálu na její dílčí dimenze nedělíme.

Jednotlivé položky mají podobu tvrzení, jejichž pravdivost proband hodnotí na Likertově škále o 9 stupních, přičemž číslo 1 znamená naprostý nesouhlas, číslo 5 „nevím“ a číslo 9 znamená naprostý souhlas. Nutno upozornit, že sedmá a jedenáctá položka jsou inverzní.

3. 1. 3 Škála náboženské orientace

V tomto výzkumu byla použita kompletní Škála náboženské orientace Allporta a Rosse o 20 položkách a 1 položka Feaginova vztahující se k vnější náboženské orientaci, výsledná metoda tedy obsahuje 21 položek. Tato škála se dělí na subškálu vnitřní náboženské orientace o 9 položkách a subškálu vnější náboženské orientace tvořenou 12 položkami.

I tato metoda má formu tvrzení, na které respondent odpovídá za pomoci Likertovy škály o pěti stupních: číslo 1 vypovídá o naprostém nesouhlasu probanda, číslo 3 zastupuje odpověď „nevím“ a číslo 5 znamená naprostý souhlas.

I v tomto případě jsme ověřili reliabilitu škály. Co se týče subškály vnější náboženské orientace, hodnota Cronbachova α je rovna 0,77 a u subškály vnitřní náboženské orientace je to 0,70, což znamená, že danou metodu můžeme k výzkumu použít.

3. 2 Průběh výzkumu

K získání našeho výzkumného souboru bylo použito několika nepravděpodobnostních metod. Jako první zmiňme metodu záměrného výběru a lavinového výběru (či také metoda sněhové koule), cílené na respondenty konvertity. Dále to byla metoda příležitostného výběru a samovýběru bez ohledu na to, zda získanými respondenty byli konvertité či nikoliv. Námi použitý výzkumný soubor nebyl vybrán náhodně a to především z časových a organizačních důvodů, tudíž nemůžeme tento soubor považovat za reprezentativní.

Dotazník a inventáře byly rozeslány přes sociální síť na stránky Univerzitního křesťanského hnutí se souhlasem členů vedoucího týmu, konkrétně na stránky čtyř poboček této organizace působící v Praze, Brně, Ostravě a Olomouci. Dále byly za pomoci duchovních i samotných členů rozeslány do čtyř katolických farností, jednoho baptistického

sboru, jednoho sboru Církve bratrské a jednoho sboru Církve Ježíše Krista svatých posledních dnů působících v Olomouckém kraji, vždy s prosbou o další šíření takzvaného Dotazníku náboženské orientace, jak jsme baterii metod nazývali.

Sběr dat probíhal v době od 14. 10. 2015 do 1. 12. 2015 elektronickou formou za pomoci online formulářů. K samotnému dotazníku a inventářům byl připojen průvodní dopis, kde byli respondenti seznámeni s účelem sběru dat, ujištění o anonymitě, dobrovolnosti a možnosti kdykoliv ukončit svou účast na výzkumu. Také jim byly sděleny základní instrukce a přibližná doba trvání vyplnění, která činila maximálně 15 minut. Na závěr jim byla nabídnuta možnost zaslání výsledků výzkumu. Tuto nabídku přijalo 18 respondentů.

V období od ledna do února 2016 jsme se pak věnovali statistickému zpracování a analýze sebraných dat pomocí metod, které budou popsány níže.

3. 3 Metody analýzy a zpracování dat

Jak již bylo zmíněno výše, pro zjištění vnitřní konzistence námi použitých metod jsme použili výpočet hodnoty Cronbachova α . Po té jsme se soustředili na ověření normálního rozložení proměnných za pomoci Shapiro-Wilkova W testu. Z distribuční funkce skóre nekonvertitů na Škále hledání bylo patrné, že rozložení není normální, stejně tak tomu bylo i u rozložení skóre konvertitů i nekonvertitů na Škále vnitřní náboženské orientace, skóre konvertitů od ateismu na Škále vnější i vnitřní náboženské orientace a skóre na Škále vnitřní náboženské orientace konvertitů bez ohledu na to, zda se jejich rodiče hlásí k nějaké křesťanské církvi či nikoliv. Histogramy a konkrétní p-hodnoty jsou k nalezení v příloze (č. 6).

Nicméně na základě centrálního limitního teorému a obecného pravidla, které umožňuje použít parametrické metody při analýze vzorku o více jak 30 prvcích, jsme ve všech případech analýzy použili právě metody parametrické. V daných případech, kde byla normalita narušena, jsme výsledek ověřili neparametrickým Mann-Whitney U testem. Výsledné p-hodnoty se však výrazně nelišily od výsledků t-testů, proto je v této práci ani neuvádíme.

Ke statistickému vyhodnocení hypotéz jsme tedy použili parametrický dvouvýběrový Studentův t-test pro nezávislé vzorky se stejnými rozptyly testující významnost rozdílů průměrů. Homogenitu variancí jsme ověřili Fisherovým testem, přičemž jsme ve všech případech dostali výsledek potvrzující homogenitu rozptylů. Na závěr jsme

vypočítali míru účinku pomocí hodnoty Cohenova d . Hladinu významnosti α jsme stanovili na 0,05. Nutno upozornit, že při veškeré analýze dat jsme pracovali s hrubými skóry tří škál převedenými na z-skóry.

Za účelem kvantitativní analýzy námi získaných dat jsme používali programy Statistica 12 a Microsoft Office Excel 2013.

4. VÝZKUMNÝ SOUBOR A JEHO CHARAKTERISTIKY

Do základního souboru v rámci tohoto výzkumu spadají praktikující věřící ve věku 18 – 35 let hlásící se k jakékoliv křesťanské církvi, kteří konvertovali od ateismu, jiného náboženství či ti, kteří alespoň jednou v průběhu svého života změnili svou církevní příslušnost. Tuto skupinu konvertitů budeme porovnávat se vzorkem praktikujících členů jakékoliv křesťanské církve ve věku 18 – 35 let, kteří se celý život hlásí k téže církvi, tedy byli takto vychováni ve svých rodinách.

V této kapitole se budeme zabývat našimi výzkumnými soubory, jejich charakteristikami i specifiky.

Během měsíce a půl byla sebrána data celkem od 269 respondentů. Ovšem 5 probandů muselo být z výzkumu vyřazeno z důvodu nekompletně vyplněného inventáře, 7 respondentů uvedlo věk mimo požadované spektrum 18-35 let a 3 probandi byli vyřazeni kvůli nedostatečné náboženské praxi – to na základě jejich odpovědí na otázky ohledně návštěvnosti bohoslužeb a praktikování modlitby. Do výzkumu bylo tedy zařazeno celkem 254 respondentů, z toho 101 konvertitů a 153 nekonvertitů, tedy křesťanů vychovaných v křesťanských rodinách.

Za konvertity jsou považováni jedinci, kteří konvertovali k některé z křesťanských církví od ateismu či jiného náboženství, ale také probandi, kteří v průběhu života změnili svou příslušnost k církvi a respondenti, kteří prožili apostázi a následnou opětovnou konverzi. Nekonvertity nazýváme respondenty, kteří uvedli, že se celý život hlásí k téže církvi, a tudíž předpokládáme, že byli do této církve „vychováni“ svými rodiči (což bylo v námi vytvořeném dotazníku ověřeno otázkou zjišťující církevní příslušnost rodičů).

Na následujících řádcích popíšeme tento výzkumný soubor pomocí demografických charakteristik jako je věk, pohlaví, vzdělání, příslušnost k církvi a pomocí jeho specifických vlastností jako je náboženská praxe a vývoj náboženské příslušnosti v průběhu života.

Tab. 1 Složení výzkumného souboru podle pohlaví a konverze

	Absolutní četnost		
	Konvertité	Nekonvertité	Konvertité i nekonvertité
Ženy	66	99	165
Muži	35	54	89
Ženy i muži	101	153	254

V našem výzkumném souboru mají převahu ženy a to jak ve skupině konvertitů, tak ve skupině křesťanů vychovaných v křesťanských rodinách. V obou skupinách zaujímají shodně 65 %. Muži tedy tvoří 35 % souboru.

Tab. 2 *Struktura výzkumného souboru podle věku, pohlaví a konverze*

Věk	Průměr			Směrodatná odchylka		
	Konvertité	Nekonvertité	Konvertité i nekonvertité	Konvertité	Nekonvertité	Konvertité i nekonvertité
Ženy	23,91	22,43	23,02	4,47	3,44	3,94
Muži	25,23	23,81	24,37	5,10	4,05	4,57
Ženy i muži	24,37	22,92	23,50	4,72	3,72	4,20
Věk	Modus			Medián		
	Konvertité	Nekonvertité	Konvertité i nekonvertité	Konvertité	Nekonvertité	Konvertité i nekonvertité
Ženy	22	22	22	23	22	22
Muži	21	23	21	24	23	23
Ženy i muži	22	22	22	23	22	22

Jak je patrné z tabulky č. 2, námi zkoumané výzkumné vzorky (tedy skupina konvertitů a nekonvertitů) jsou si blízké, co se věku týče. Srovnáme průměrný věk, který je u konvertitů roven 24,37 let a u křesťanů vyrůstajících v křesťanských rodinách 22,92 let. I po rozdělení skupin podle pohlaví zůstávají průměry podobné – u žen konvertitek 23,91 let a žen nekonvertitek 22,43. Podobně je tomu u konvertovaných mužů, kde je průměrný věk roven hodnotě 25,23 a u mužů nekonvertovaných, kde nacházíme průměrný věk 23,81 let.

Jelikož byl výzkum realizován na vzorku mladých dospělých, věkové hranice byly stanoveny na 18 a 35 let. Proto nejmladší respondenti z řad konvertitů, nekonvertitů i obou pohlaví uvedli věk 18 let a stejně tak nejstarší probandi uvedli věk 35 let.

Tab. 3 *Profil výzkumného souboru podle vzdělání a konverze*

Vzdělání	Absolutní četnost		
	Konvertité	Nekonvertité	Celý soubor
ZŠ	0	0	0
studuji SŠ	5	10	15
SŠ bez maturity	1	0	1
SŠ s maturitou	19	39	58
studuji VŠ	38	63	101
VŠ	38	41	79
Celkem	101	153	254

Ze zájmu jsme probandům položili otázku vztahující se k jejich vzdělání. Záměrně jsme do odpovědi neuvedli pouze nejvyšší dosažené vzdělání, ale i to aktuálně probíhající. To proto, že jsme předpokládali, že v populaci mladých dospělých ve věku 18 – 35 let bude velké procento studentů, u kterých by doposud nejvyšší dosažené vzdělání nemělo vypovídající hodnotu.

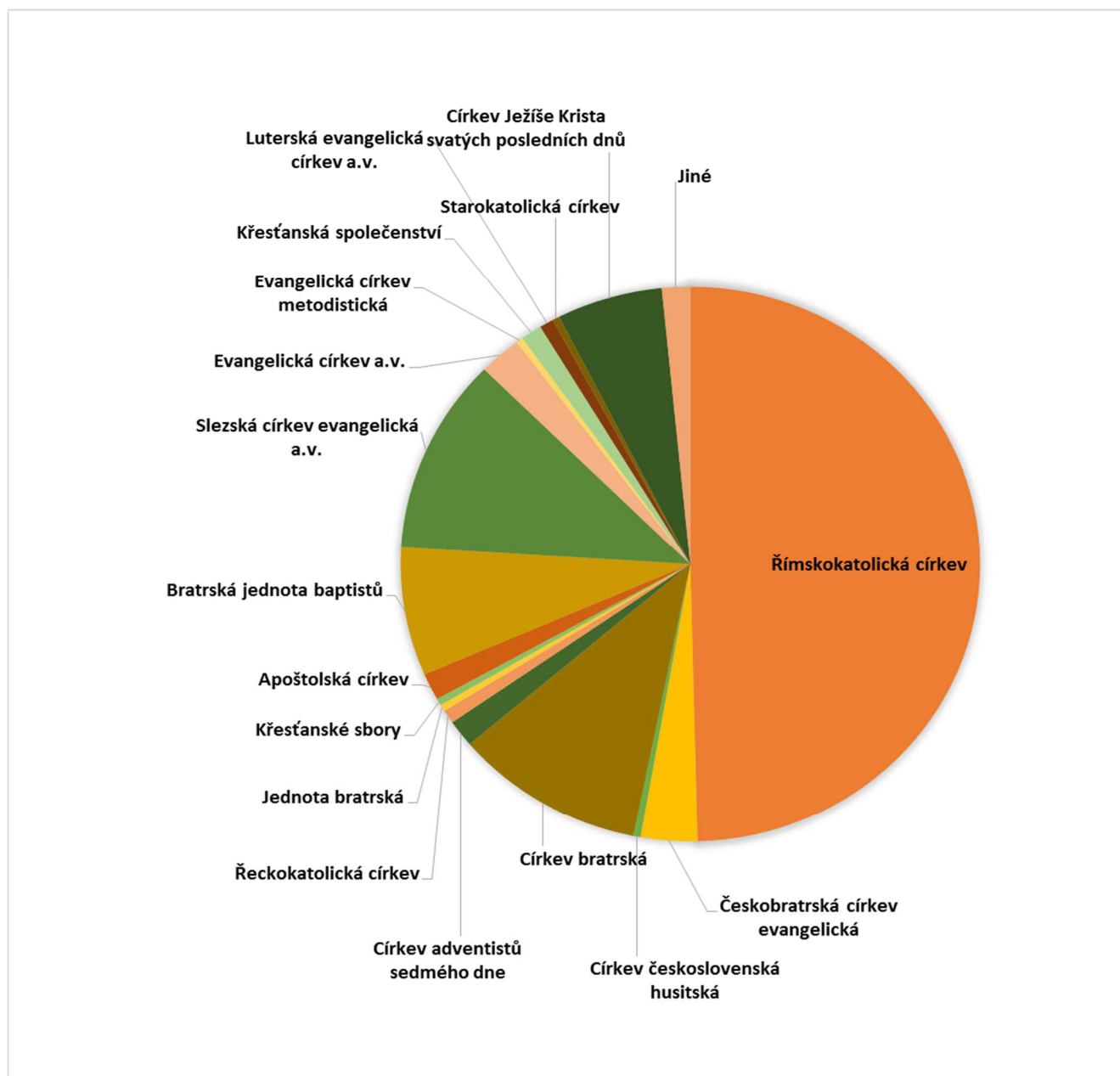
V našem vzorku se objevuje pouze jediný absolvent střední školy bez maturitního vysvědčení. 19 % konvertitů uvádí dokončené středoškolské vzdělání s maturitou, 38 % konvertitů studuje vysokou či vyšší odbornou školu a 38 % konvertovaných respondentů již vysokoškolského nebo vyššího odborného vzdělání dosáhlo. Dalších 5 % konvertitů tvoří studenti střední školy.

Co se křesťanů vychovaných v křesťanských rodinách týče, 7 % z nich studuje střední školu, 25 % již maturitní vysvědčení získalo, 41 % v současnosti studuje vysokou či vyšší odbornou školu a 27 % vysokou či vyšší odbornou školu absolvovalo.

Tab. 4 Složení výzkumného souboru podle náboženské příslušnosti a konverze

Církev	Absolutní četnost		
	Konvertité	Nekonvertité	Celý soubor
Apoštolská církev	0	4	4
Bratrská jednota baptistů	10	9	19
Církev adventistů sedmého dne	0	4	4
Církev bratrská	20	7	27
Církev československá husitská	0	1	1
Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů	11	4	15
Českobratrská církev evangelická	2	6	8
Evangelická církev a.v.	1	5	6
Evangelická církev metodistická	1	0	1
Jednota bratrská	1	0	1
Křesťanská společenství	3	0	3
Křesťanské sbory	0	1	1
Luterská evangelická církev a.v.	1	1	2
Pravoslavná církev v českých zemích	0	0	0
Řeckokatolická církev	1	1	2
Římskokatolická církev	31	95	126
Slezská církev evangelická a.v.	14	15	29
Starokatolická církev	1	0	1
Jiné	4	0	4
Celkem	101	153	254

Graf 1 Náboženská příslušnost respondentů

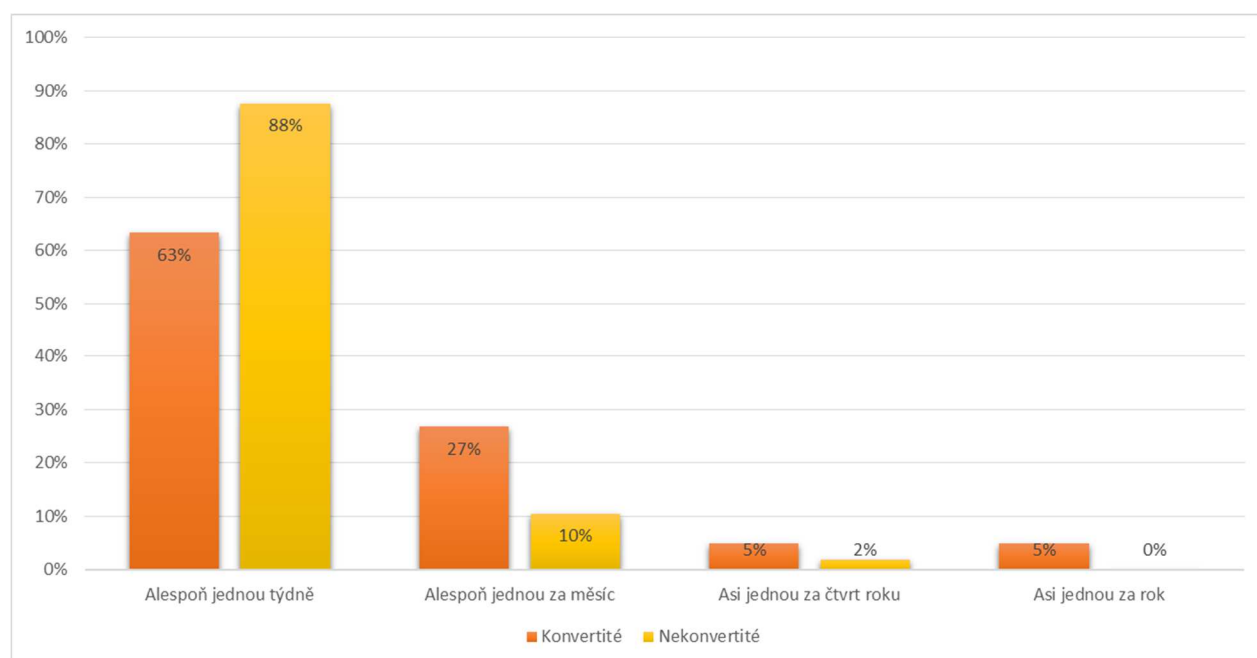
Z uvedeného grafu můžeme vidět, že polovina probandů (50 %) se hlásí k Římskokatolické církvi. Dalšími nejpočetněji zastoupenými církvemi v tomto výzkumu jsou Církev bratrská a Slezská církev evangelická (11 %) a za zmínku stojí i Bratrská jednota baptistů (7 %) či Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů (6 %).

Nejvíce konvertitů (31 %) se hlásí k Římskokatolické církvi, dále k Církvi bratrské (20 %) či k Slezské církvi evangelické (14 %). Mezi nekonvertity má převahu opět Církev římskokatolická (62 %), v jejímž závěsu je Slezská církev evangelická (10 %).

Tab. 5 Profil výzkumného souboru podle návštěvnosti bohoslužeb a konverze

Návštěvnost bohoslužeb	Absolutní četnost		
	Konvertité	Nekonvertité	Celý soubor
Alespoň jednou týdně	64	134	198
Alespoň jednou za měsíc	27	16	43
Asi jednou za čtvrt roku	5	3	8
Asi jednou za rok	5	0	5
Celkem	101	153	254

Graf 2 Výzkumný soubor podle návštěvnosti bohoslužeb a konverze

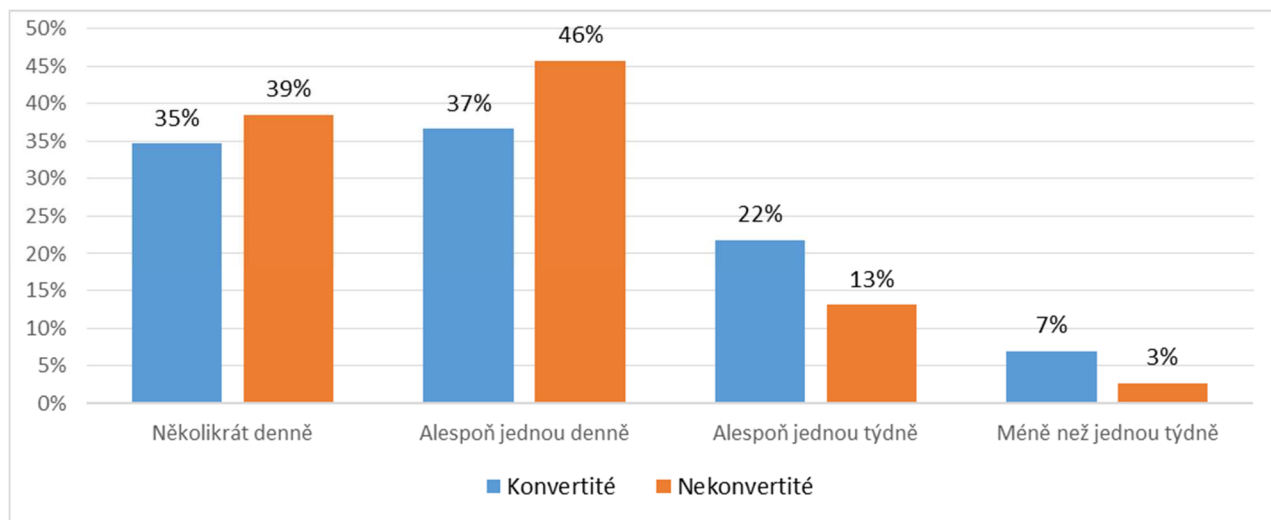
Většina konvertovaných probandů (63 %) přichází na bohoslužbu alespoň jednou za týden, 27 % konvertitů alespoň jednou za měsíc, 5 % jednou za čtvrt roku a 5 % pouze jednou do roka. Naproti tomu křesťané vychovaní v křesťanských rodinách se častěji účastní bohoslužeb – celých 88 % uvádí, že se do kostela podívají alespoň jednou týdně, 10 % alespoň jednou za měsíc a pouhé 2 % nekonvertitů na mši zavítají asi jednou za tři měsíce.

Můžeme tedy usuzovat, že nekonvertité z našeho výzkumného souboru jsou v tomto směru poměrně aktivnější.

Tab. 6 Struktura výzkumného souboru podle praktikování modlitby a konverze

Modlitba	Absolutní četnost		
	Konvertité	Nekonvertité	Celý soubor
Několikrát denně	35	59	94
Alespoň jednou denně	37	70	107
Alespoň jednou týdně	22	20	42
Méně než jednou týdně	7	4	11
Celkem	101	153	254

Graf 3 Výzkumný soubor podle praktikování modlitby a konverze

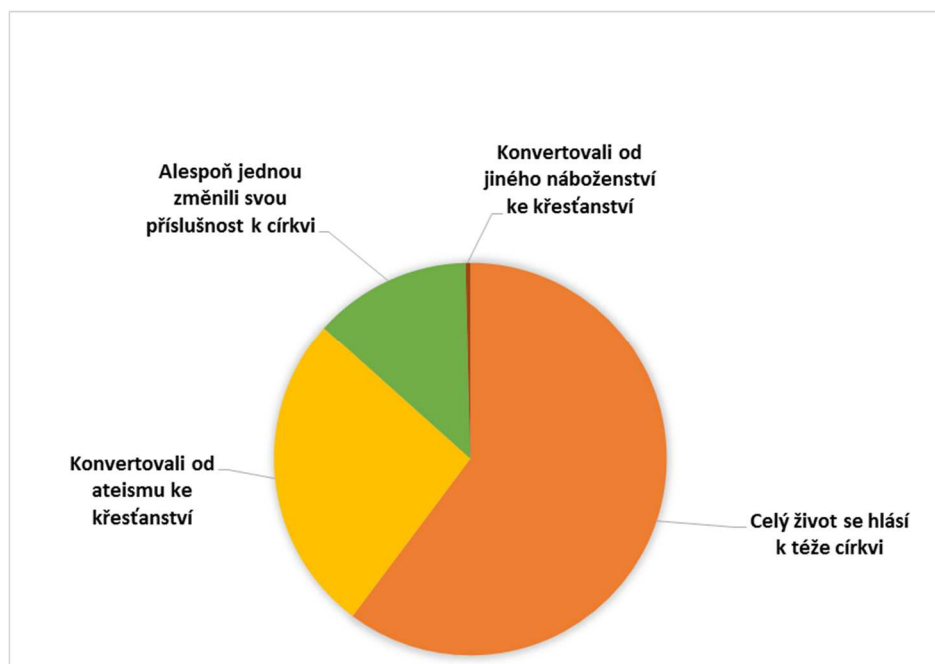

I v případě praktikování modlitby můžeme tvrdit, že jsou nekonvertité z našeho souboru aktivnější než konvertité. Zatímco 72 % konvertovaných respondentů se modlí minimálně jednou denně, v případě křesťanů z křesťanských rodin je to až 85 %.

Tab. 7 Profil výzkumného souboru podle vývoje náboženského přesvědčení a konverze

Vývoj náboženského přesvědčení	Absolutní četnost
	Celý soubor
Celý život se hlásí k téže církvi	153
Konvertovali od ateismu ke křesťanství	67
Alespoň jednou změnili svou příslušnost k církvi	33
Konvertovali od jiného náboženství ke křesťanství	1

Graf 4 Výzkumný soubor podle vývoje náboženského přesvědčení v průběhu života

Výzkumný vzorek nekonvertitů o velikosti 153 jedinců, tedy respondenti, kteří se celý život hlásí k téže církvi, tvoří většinu (60 %) výzkumného souboru. 101 zbývajících probandů bylo označeno za konvertity. Tam řadíme ty jedince, kteří konvertovali od ateismu či jiného náboženství ke křesťanství, ale i ty, kteří během života změnili svou příslušnost k církvi.

Jsme si vědomi toho, že 19 respondentů, kteří někdy změnili svou církevní příslušnost a 6 konvertitů od ateismu, uvedlo, že se jejich rodiče hlásí k nějaké křesťanské církvi. I přesto je však v tomto výzkumu považujeme za konvertity, protože neznáme bližší okolnosti. U 3 z těchto probandů jsme identifikovali apostázi a následnou konverzi, proto je řadíme mezi konvertity. Dále se domníváme, že v případech, kdy se konvertita hlásí ke stejné církvi jako jeho rodiče, mohlo dojít ke konverzi rodičů až v průběhu probandova života. Pokud se liší církve probanda a jeho rodičů, bereme v potaz značné rozdíly v duchovním životě některých církví.

Z tabulek a grafu je patrné, že 66 % konvertitů konvertovalo ke křesťanství od ateismu, 33 % alespoň jednou změnilo svou příslušnost k církvi a 1 respondent konvertoval od hinduismu.

Tab. 8 Výzkumný soubor konvertitů podle církve či náboženství, od kterého konvertovali

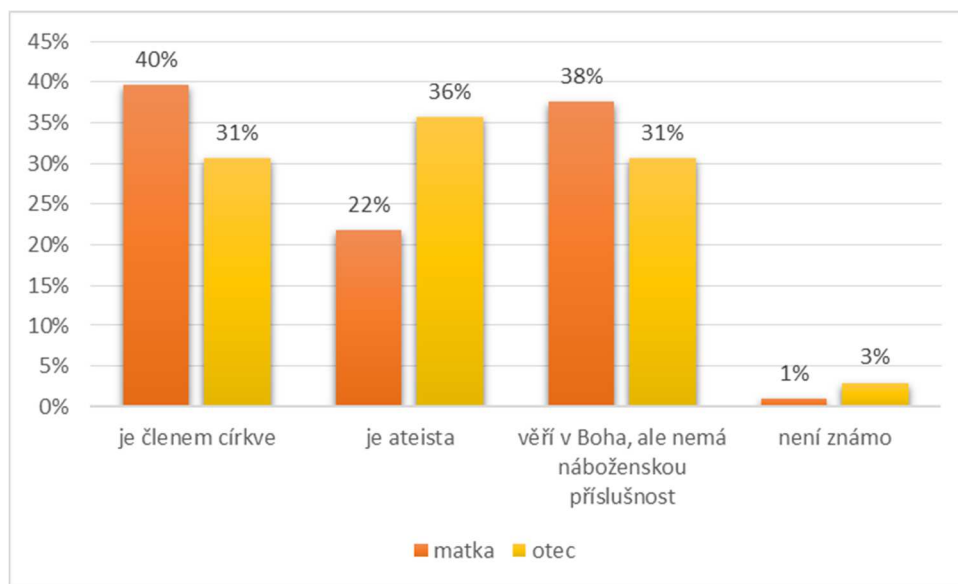
Církev	N
Apoštolská církev	2
Bratrská jednota baptistů	0
Církev adventistů sedmého dne	0
Církev bratrská	1
Církev československá husitská	0
Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů	0
Českobratrská církev evangelická	5
Evangelická církev a.v.	0
Evangelická církev metodistická	0
Jednota bratrská	3
Křesťanská společenství	0
Křesťanské sbory	1
Luterská evangelická církev a.v.	2
Pravoslavná církev v českých zemích	0
Řeckokatolická církev	0
Římskokatolická církev	14
Slezská církev evangelická a.v.	3
Starokatolická církev	0
Jiné	2
Hinduismus	1

Nejvíce konvertitů vyměňivších svou církevní příslušnost (41 %) opustilo Římskokatolickou církev, u ostatních církví jsou tato čísla zanedbatelná.

Tab. 9 Rodiče konvertitů podle své religiozity

Religiozita rodičů	matka	otec
Je členem křesťanské církve	40	31
Je ateista	22	36
Věří v Boha, ale nemá náboženskou příslušnost	38	31
Není známo	1	3

Graf 5 Religiozita rodičů konvertitů

Z uvedeného grafu je patrné, že matky konvertitů z našeho výzkumného souboru jsou obecně religióznější než otcové. Rodiče 25 konvertitů jsou příslušníky nějaké křesťanské církve, u 18 konvertitů se pouze jeden z rodičů hlásí k nějaké křesťanské církvi a u zbývajících 54 obrácených respondentů se rodiče k žádné církvi či náboženství nehlásí. Tedy v rodinách 47 respondentů se alespoň jeden rodič k nějaké křesťanské církvi hlásí. U jedné matky a 3 otců probandi neznali bližší informace o jejich religiozitě.

5. VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této kapitole uvedeme zjištěné výsledky našeho výzkumu a pokusíme se o jejich interpretaci. Popíšeme zde výsledky t-testů, Fisherových testů i základní popisné charakteristiky. Na zhodnocení platnosti hypotéz se podíváme až v kapitole další.

V následujících tabulkách nalezneme vždy velikost zkoumaného souboru, průměrná skóre na jednotlivých škálách, směrodatné odchylky těchto skóre, výsledky F-testů a t-testů a odhad míry účinku. Vysvětlivky zkratk použitých v tabulkách jsou uvedeny v příloze č. 9.

Tab. 10 *Popisná statistika a výsledky statistických testů pro soubor konvertitů a nekonvertitů*

Škála	N		M		SD		F-test		t-test		Cohenovo d
	Konv.	Nekonv.	Konv.	Nekonv.	Konv.	Nekonv.	F	p	t	p	d
Q	101	153	0,21	-0,14	0,91	1,04	1,30	0,16	2,74	0,007	0,35
E	101	153	-0,07	0,04	1,02	0,99	1,07	0,69	-0,85	0,39	-0,11
I	101	153	-0,02	0,01	1,06	0,96	1,22	0,26	-0,27	0,79	-0,04

Z tabulky můžeme vidět, že konvertité skórují v průměru výše na Škále hledání než křesťané hlásící se celý život k téže církvi. Naopak v případě Škály vnější náboženské orientace jsou průměrné skóre konvertitů nižší než průměrné skóre nekonvertitů. Průměrné skóre na Škále intrinsické náboženské orientace se liší jen minimálně – nekonvertité skórují výše než konvertité.

Statisticky významný rozdíl vidíme u skóre na Škále hledání. Konvertité skórují statisticky významně výše na Škále hledání než nekonvertité a to na vysoce signifikantní hladině významnosti $p < 0,01$.

Ovšem hodnota Cohenova d pohybující se mezi 0,2 a 0,5 směrodatné odchylky značí v případě Škály hledání malou až střední praktickou významnost daných rozdílů mezi námi zkoumanými soubory.

Tab. 11 *Popisná statistika a výsledky statistických testů pro soubor konvertitů obrácených od ateismu a konvertitů vyměňivších církevní příslušnost*

Škála	N		M		SD		F-test		t-test		Cohenovo d
	Od at.	Zm.	Od at.	Zm.	Od at.	Zm.	F	p	t	p	
Q	67	33	0,31	0,01	0,91	0,91	1,00	0,97	1,53	0,13	0,32
E	67	33	-0,14	0,06	1,02	1,03	1,01	0,94	-0,89	0,37	-0,19
I	67	33	0,01	-0,11	1,07	1,07	1,01	1,00	0,52	0,60	0,11

I v případě srovnání souboru konvertitů obrácených od ateismu a konvertitů, kteří změnilí svou církevní příslušnost, můžeme pozorovat rozdíly v průměrných skórech na jednotlivých škálách. Konvertovaní od ateismu v průměru skórují výše na Škálách hledání a intrinsické orientace, naproti tomu konvertité, kteří vyměnili svou příslušnost k církvi, mají průměrně vyšší skóry na Škále vnější náboženské orientace. Nicméně statisticky významný rozdíl (na hladině významnosti $p < 0,05$) zde najít nemůžeme.

Tab. 12 *Popisná statistika a výsledky statistických testů pro soubor konvertitů, jejichž rodiče nejsou členy žádné církve a konvertitů, kteří mají alespoň jednoho rodiče v nějaké křesťanské církvi.*

Škála	N		M		SD		F-test		t-test		Cohenovo d
	R.členy	R.nečl.	R.členy	R.nečl.	R.členy	R.nečl.	F	p	t	p	
Q	47	54	0,23	0,19	0,89	0,93	1,11	0,73	-0,21	0,84	0,04
E	47	54	-0,06	-0,07	0,94	1,10	1,36	0,29	-0,01	0,99	0,00
I	47	54	0,10	-0,13	0,98	1,12	1,30	0,36	-1,09	0,28	0,22

Taktéž třetí skupina – soubor konvertitů, jejichž rodiče nejsou členy žádné křesťanské církve a konvertitů, jejichž alespoň jeden rodič je příslušníkem nějaké církve – vykazuje rozdíly v průměrných skórech, ač v tomto případě jsou rozdíly menší než v předchozích dvou skupinách. Na všech třech škálách skórují průměrně výše respondenti z řad konvertitů, kteří mají alespoň jednoho rodiče, který se hlásí k nějaké křesťanské církvi. Nýbrž ani zde se statisticky významný rozdíl na hladině významnosti $\alpha < 0,05$ neobjevuje, proto i pro d hodnoty platí, že jsou nesignifikantní.

6. ZHODNOCENÍ PLATNOSTI HYPOTÉZ

- o H1: Konvertité skórují statisticky významně výše na Škále hledání než mladí dospělí hlásící se celý život k téže církvi.

Za pomoci nepárového t-testu jsme zjistili $t(252) = 2,74$ na hladině významnosti $p < 0,01$. Výsledek je vysoce signifikantní a my jsme tak potvrdili, že skóry konvertitů na Škále hledání jsou statisticky významně vyšší, než skóry mladých dospělých celý život se hlásících ke stejné církvi. Hypotézu **H1** tak **přijímáme**.

- o H2: Mladí dospělí hlásící se celý život k téže církvi skórují statisticky významně výše na Škále vnější náboženské orientace než konvertité.

Při výpočtu t-testu pro tuto hypotézu jsme došli k výsledku $t(252) = -0,85$ na hladině významnosti $p = 0,39$. Toto zjištění není signifikantní, nekonvertité tak neskórují významně výše na Škále vnější náboženské orientace než konvertité. Proto hypotézu **H2** **zamítáme**.

- o H3: Na Škále vnitřní náboženské orientace neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů a skóry mladých dospělých hlásících se celý život k téže církvi.

Při ověřování této hypotézy jsme došli k hodnotě $t(252) = -0,27$ na nesignifikantní hladině významnosti $p = 0,79$. Mezi skóry konvertitů a nekonvertitů na Škále vnitřní náboženské orientace tak nenacházíme rozdíl. Hypotézu **H3** tedy **přijímáme**.

- o H4: Na Škále hledání neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů vyměňivších příslušnost k církvi a konvertitů obrácených od ateismu.

Předpoklad, že mezi skóry na Škále hledání konvertitů, kteří alespoň jednou během života vyměnili svou příslušnost k církvi a skóry konvertitů, kteří konvertovali od ateismu, se potvrdil hodnotami $t(98) = 1,53$ na hladině významnosti $p = 0,13$. Hypotézu **H4** tak **přijímáme**.

- o H5: Na Škále vnější náboženské orientace neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů vyměňivších příslušnost k církvi a konvertitů obrácených od ateismu.

Co se skórování na Škále vnější náboženské orientace týče, mezi konvertity, kteří vyměnili svou příslušnost k církvi a konvertity od ateismu nebyl nalezen rozdíl, $t(98) = -0,89$ na hladině významnosti $p = 0,37$. Proto hypotézu **H5** **přijímáme**.

- o H6: Na Škále vnitřní náboženské orientace neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů vyměňivších příslušnost k církvi a konvertitů obrácených od ateismu.

Ani mezi skóry na Škále vnitřní náboženské orientace získanými konvertity vyměňivšími církevní příslušnost a konvertovanými od ateismu nebyl nalezen signifikantní rozdíl. T-testem byla zjištěna hodnota $t(98) = 0,52$ na hladině významnosti $p = 0,60$. Hypotézu **H6** tedy **přijímáme**.

- o H7: Na Škále hledání neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů z rodin, kde ani jeden z rodičů není členem žádné církve a konvertitů z rodin, kde se alespoň jeden rodič hlásí k nějaké církvi.

Při analýze skóre na Škále hledání konvertovaných respondentů, jejichž ani jeden rodič není členem žádné křesťanské církve a respondentů z rodin, kde je nejméně jeden z rodičů příslušníkem nějaké církve jsme došli k nesignifikantnímu výsledku $t(99) = -0,21$ na hladině významnosti $p = 0,84$. Hypotézu **H7** proto **přijímáme**.

- o H8: Na Škále vnější náboženské orientace neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů z rodin, kde ani jeden z rodičů není členem žádné církve a konvertitů z rodin, kde se alespoň jeden rodič hlásí k nějaké církvi.

I při porovnávání skóre na Extrinsické škále mezi konvertity, kteří alespoň jednoho svého rodiče označili za příslušníka církve a konvertity, kteří tak neučinili, jsme nezjistili statisticky významný výsledek – $t(99) = -0,01$ na hladině významnosti $p = 0,99$. Hypotézu **H8** tedy **přijímáme**.

- o H9: Na Škále vnitřní náboženské orientace neexistuje statisticky významný rozdíl mezi skóry konvertitů z rodin, kde ani jeden z rodičů není členem žádné církve a konvertitů z rodin, kde se alespoň jeden rodič hlásí k nějaké církvi.

V případě poslední hypotézy byla výsledkem t-testu hodnota $t(99) = -1,09$ na hladině významnosti $p = 0,28$. Konvertité vychovaní v rodině členů křesťanské církve a konvertité z rodin, kde se žádný rodič k církvi nehlásí, neskórují odlišně na Škále intrinsické náboženské orientace. Na základě těchto zjištění hypotézu **H9** **přijímáme**.

7. DISKUZE

Tato kapitola popisuje možné zdroje chyb a zkreslení výsledků, které výzkum mohly ve větší či menší míře ovlivnit. Vezmeme zde v potaz chyby a nepřesnosti vyplývající ze struktury, charakteristik a výběru výzkumného vzorku, použitých testových metod a statistické analýzy. Dále prodiskutujeme přijaté i zamítnuté hypotézy a na závěr zmíníme praktické využití našich poznatků a doporučení pro další výzkum.

Jak je patrné z kapitoly o charakteristikách výzkumného souboru, námi použitý soubor sestával celkem z 254 respondentů, z toho bylo 101 konvertitů a 153 křesťanů vyrůstajících v křesťanských rodinách. Nekonzistentnost souboru nacházíme v pohlaví respondentů, kdy ženy tvoří 65 % výzkumného vzorku a muži pouhých 35 % a především ve vzdělání probandů, kdy 70 % respondentů udává aktuálně probíhající či již ukončené vysokoškolské vzdělání. Naopak co se věku týče, daný soubor můžeme považovat za konzistentní.

Nutno upozornit, že tento vzorek není reprezentativní, protože se z časových a organizačních důvodů nepodařilo zajistit pravděpodobnostní metody výběru tohoto souboru. Z toho může plynout řada nepřesností – například náš vzorek neodráží základní soubor co do příslušnosti k církvím. Avšak církevní příslušnost může mít na náboženskou orientaci vliv.

Podobných intervenujících proměnných se zde může objevit více – od role pohlaví, přes vzdělání, dobu, kdy ke konverzi došlo, až po například způsob konverze. Nicméně analýza těchto možných intervenujících proměnných by sahala nad rámec této práce.

Dalším potenciálním zdrojem nepřesností by mohlo být rozložení závislých proměnných ve zkoumaných souborech. V některých analyzovaných skupinách jsme identifikovali nenormální rozložení závislé proměnné, přesto jsme ke statistickému vyhodnocení použili parametrické metody. Konkrétně Studentovy t-testy, které pracují s rozdíly výběrových průměrů, což je podle nás přesnější ukazatel než medián, se kterým pracuje Mann Whitney U test, který bychom použili v případě, že bychom se rozhodli pro metody neparametrické. Nicméně pro kontrolu jsme hypotézy ověřili i neparametricky a výsledky se téměř nelišily od výsledků získaných za pomoci t-testů. O přijetí či zamítnutí hypotéz by tedy Mann Whitney U test nerozhodl odlišně než Studentův t-test. Proto námi použité statistické testy považujeme za adekvátní.

Tato práce vycházela z koncepce náboženské orientace tak, jak ji popsal Gordon Allport a následně doplnil Daniel Batson. Proto jsme použili testové metody vyvinuté právě

těmito autory, ač již existuje mnoho nových verzí inventářů náboženské orientace vytvořených s cílem zvýšit reliabilitu testů, přizpůsobit se jiným kulturním prostředím a době atd. Avšak pokud je nám dobře známo, žádná z těchto nových verzí nebyla vytvořena v kulturním prostředí České republiky, proto se držíme původní koncepce. K tomuto rozhodnutí přispělo i zjištění uspokojivé reliability daných metod.

Ovšem nutno upozornit, že ani Škála náboženské orientace ani Škála hledání nebyly doposud na našem území standardizovány. K administraci jsme použili český překlad Kováře (2015), přičemž jsme provedli několik málo úprav týkajících se struktury vět. Ovšem vzhledem k povaze originální verze škál i přes to 9 respondentů upozornilo na obtížně pochopitelný jazyk inventářů či přílišnou obecnost a dvojznačnost tvrzení.

Dále 10 respondentů zmínilo své připomínky k předmětu předkládaných tvrzení. Všichni tito probandi vyjádřili nespokojenost s používaným slovem „náboženství“, uvítali by spíše výraz „víra“ či „vztah k Bohu“. Jako příklad uveďme poznámku 23-leté ženy obrácené od ateismu:

„Pojem náboženství mi není moc blízký. Při slově náboženství si vybavím spíše jakýsi soubor rituálů, tradic či učení. Já ale svou víru vnímám spíše jako osobní blízký vztah s Bohem.“

Spolu s inventáři byl probandům předkládán i námi vytvořený strukturovaný dotazník zjišťující demografické charakteristiky, umožňující respondentovi vyjádřit se k testovým metodám, popřípadě dovysvětlit své odpovědi a především zjišťující vývoj jeho náboženské příslušnosti v průběhu jeho celého života.

Uvědomujeme si, že hranice mezi konvertitou a nekonvertitou je velmi neostrá a toto rozhodnutí může být značně subjektivní, proto jsme nechali respondenty, aby se sami zařadili do zkoumaných skupin, jelikož si myslíme, že to jsou právě oni, kdo dovedou nejlépe zhodnotit vývoj své víry. Ovšem toto dělení do skupin může být právě kvůli své subjektivní povaze nepřesné a tedy zdrojem chyb.

První tři hypotézy (H1, H2, H3) jsme testovali na souboru 101 konvertitů a 153 křesťanů celý život se hlásících ke stejné církvi, což jsou vzorky nevyrovnané svou velikostí, ale i co se týče církevní příslušnosti (62 % nekonvertitů tvoří členové Římskokatolické církve, zatímco v případě konvertitů je to jen 31 %. I v případě ostatních církví jsou tato čísla mírně odlišná). Jak už bylo zmíněno výše, příslušnost k církvi může ovlivňovat náboženskou orientaci.

První hypotézu (H1) o rozdílu skóre na Škále hledání mezi konvertity a nekonvertity jsme přijali na hladině významnosti $< 0,01$. Jak jsme předpokládali, konvertité skórují na

této škále výše, než křesťané vyrůstající v křesťanských rodinách. Takto usuzujeme na základě teoretických poznatků a předpokladu, že konvertita je člověk, který alespoň jednou v životě přehodnotil své duchovní smýšlení a hledal odpovědi na existenciální otázky, což by bylo v souladu s náboženskou orientací typu quest. Naproti tomu jsme předpokládali, že jedinec vyrůstající v rodině, která se hlásí k církvi, jejímž členem se stal i tento jedinec, může přijímat víru svých rodičů bez jejího kritického přehodnocování a ověřování.

Uvědomujeme si však, že v mnoha případech tomu může být právě naopak – člověk vyrůstající v křesťanské rodině může mít potřebu pochybovat a testovat víru svých rodičů, naopak konvertita, u kterého je bezesporu důležitý způsob konverze, může nekriticky přijmout víru svého okolí, například pod sociálním tlakem, nebo přijme dané náboženství jako prostředek k dosažení jiných primárních cílů.

Nicméně i v případě druhé hypotézy o rozdílu ve skórech na Škále vnější náboženské orientace (H2) byl patrný mírný rozdíl v průměrech zkoumaných souborů, ač nebyl statisticky významný. V souladu s naším předpokladem, průměr skóre konvertitů na Škále vnější orientace se pohyboval výše než průměr skóre nekonvertitů.

Avšak fakt, že jsme druhou hypotézu (H2) zamítli, svědčí o tom, že by bylo třeba provést další rozsáhlý výzkum, nejlépe kombinovaného charakteru (tedy za použití kombinace kvantitativního a kvalitativního přístupu) zabývající se touto komplikovanou otázkou.

Třetí hypotézu (H3) jsme přijali, podobně jako u H2 je rozdíl v průměrných skórech na Škále vnitřní náboženské orientace mezi konvertity a nekonvertity nevýznamný.

Podobně tomu bylo i u následujících třech hypotéz (H4, H5, H6), které zkoumaly neexistenci rozdílu v náboženské orientaci konvertitů obrácených od ateismu a konvertitů, kteří vyměnili svou náboženskou příslušnost. Ani zde nebyly zkoumané vzorky velikostně vyrovnané, což se mohlo stát zdrojem chyb v měření – obrácených ateistů zde bylo zkoumáno 67, těch, kteří změnili členství v církvi, bylo pouze 33, tedy o polovinu méně.

V této souvislosti upozorňujeme na efekt účinnosti, který v případě H4 nabývá hodnoty 0,32 směrodatné odchylky, což značí malou až střední praktickou významnost. Nicméně p-hodnota, která je závislá na velikosti vzorku, v tomto případě není signifikantní. Nabízí se tedy možnost, že tato výsledná p-hodnota je snižena z důvodu nestejných velikostí vzorků. Doporučujeme ověřit tuto hypotézu v dalším výzkumu, který bude pracovat se vzorky většího a přibližně stejného rozsahu.

Další chyby zde mohly vznikat především na základě definování konvertity jakožto jedince, který vyměnil svou příslušnost k církvi. Někteří mohli totiž konvertovat na základě

přehodnocení teologie křesťanských církví, někteří však mohli změnit církevní příslušnost pouze formálně, aniž by to na jejich duchovní život mělo vliv. Navrhujeme proto další výzkum tohoto problému za pomoci kvalitativního přístupu.

Průměrné skóry konvertovaných ateistů se pohybují výše na Škálách hledání a intrinsické orientace, naopak v případě orientace extrinsické vyšší skóry nacházíme u konvertitů vyměňivších církevní příslušnost. Protože je rozdíl statisticky nevýznamný, o příčinách tohoto rozdílu uvažujeme pouze v hypotetické rovině. Je možné, že obrácení ateisté více hledají odpovědi na existenciální otázky a pokud je naleznou, zvnitřní je ve větší míře? V případě druhé skupiny se nabízí otázka, zda byla změna církevní příslušnosti prostředkem k dosažení jiných cílů a ne otázkou víry? K potvrzení či vyvrácení těchto domněnek by však bylo potřeba samostatného rozsáhlého výzkumu.

Ani u posledních hypotéz (H7, H8, H9) srovnávajících náboženskou orientaci konvertitů vyrůstajících v rodině, kde se alespoň jeden rodič hlásí k nějaké křesťanské církvi a konvertitů z rodin, kde tomu tak není, nebyl nalezen statisticky významný rozdíl. Průměrné skóry se mírně lišily pouze v případě Škály vnitřní náboženské orientace, na což ukazuje i velikost Cohenova d 0,22 směrodatné odchylky, tedy slabá, přesto existující míra účinku. I v tomto případě by tak bylo vhodné hypotézu znovu otestovat v rozsáhlejší výzkumu kombinovaného charakteru. Avšak oproti předchozím, tyto dva zkoumané soubory byly velikostně vyrovnané.

Můžeme tedy konstatovat, že mezi konvertity a křesťany celý život se hlásícími ke stejné církvi existuje rozdíl v náboženské orientaci. A to statisticky významný na Škále hledání. Naproti tomu rozdíly v náboženské orientaci konvertitů dělených podle vývoje jejich náboženského přesvědčení a podle religiozity rodičů nenacházíme. Nicméně výsledky mohly být zkresleny nepravděpodobnostními metodami výběru výzkumného souboru, velikostí vzorků, použitými testovými metodami a dělením respondentů do zkoumaných skupin na základě velmi subjektivních faktorů. Proto doporučujeme v budoucnosti realizovat další detailnější výzkum.

Tato práce podává pouze hrubý popis náboženské orientace konvertitů. Může sloužit jako doporučení, kterým směrem by se měl ubírat další výzkum v této oblasti. Potřebné by bylo zkoumání náboženské orientace konvertitů ve vztahu ke způsobu konverze, době konverze, k různým demografickým charakteristikám atp. Téměř neprobádaná je na našem území oblast náboženské orientace i mimo populaci konvertitů. Užitečné by bylo zjistit, jak se tato orientace liší mezi příslušníky jednotlivých církví, jak souvisí s výchovou v dětství a mnohé další. Přínosné by byly jistě výzkumy kvantitativního i kvalitativního charakteru.

8. ZÁVĚRY

Naším cílem bylo popsat náboženskou orientaci konvertitů, což jsme provedli na souboru 254 respondentů, z toho 101 konvertitů a 153 křesťanů pocházejících z křesťanských rodin. Konvertity jsme na základě teoretických poznatků definovali jako ty jedince, kteří se označili za obrácené od ateismu, kteří uvedli, že alespoň jednou během svého života změnili církevní či náboženskou příslušnost nebo ty, u kterých byla identifikována apostáze a následná opětovná konverze. Ke sběru dat jsme použili Škálu náboženské orientace Gordona Allporta a Škálu hledání Daniela Batsona, které jsme vyhodnotili jako dostatečně reliabilní.

Prvním cílem bylo srovnat náboženskou orientaci konvertitů s orientací křesťanů celý život se hlásících k téže církvi. Zjistili jsme vysoce signifikantní rozdíl v náboženské orientaci typu quest – konvertité v tomto případě skórovali výše než jedinci vychovaní v křesťanských rodinách, tak jak jsme předpokládali. Naopak na Škále vnější náboženské orientace nebyl nalezen statisticky signifikantní rozdíl ve skórech těchto dvou skupin, ač malé odlišnosti v průměrech byly pozorovány. Stejně tak tomu bylo i v případě Škály vnitřní náboženské orientace.

Za druhý cíl jsme si stanovili zjistit rozdíl v náboženské orientaci konvertitů obrácených od ateismu a konvertitů vyměňivších svou církevní příslušnost. Nenalezli jsme však statisticky významný rozdíl ve skórech těchto dvou vzorků ani na jedné z tří škál náboženské orientace.

Třetím cílem bylo zjištění, zda existuje rozdíl v náboženské orientaci mezi konvertity, jejichž aspoň jeden rodič je členem nějaké křesťanské církve a konvertity, jejichž rodiče se k žádné církvi nehlásí. I zde bylo potvrzeno, že statisticky významný rozdíl mezi těmito soubory neexistuje.

9. SOUHRN

Předmětem této bakalářské práce je náboženská orientace u konvertitů, v první teoretické části podáváme přehled základních teoretických poznatků o tomto tématu, v empirické části potom popisujeme námi provedený výzkum.

Teoretickou část dělíme do čtyř kapitol. V první z nich jsme vymezili základní pojmy jako náboženství, psychologie náboženství, spiritualita a religiozita. Jelikož je religiozita a její dimenze předmětem našeho zkoumání, věnujeme tomuto fenoménu více pozornosti. Definujeme ji jako náboženské prožívání spojené s afiliací k nějakému náboženství a dále se zabýváme jejím vývojem na základě Eriksonových poznatků a blíže rozvádíme i vývoj vztahu člověka k Bohu podle Osera. V závěru první kapitoly se věnujeme specifikům religiozity a spirituality na území České republiky, kde se podle dat Českého statistického úřadu k nějaké náboženské instituci hlásí pouhých 14 % populace.

Druhá kapitola pojednává o fenoménu konverze, kterou jsme zde vymezili jako změnu v náboženském postoji. Konvertitou tedy rozumíme jedince, který vstoupil do církve, aniž by už předtím byl stoupencem nějakého náboženského přesvědčení, nebo jedince, který prožil intenzifikaci, čili zintenzivnění víry bez změny církevní příslušnosti, taktéž je za konvertitu považován jedinec, který přešel z jedné církve do druhé nebo z jednoho náboženského systému do jiného. Konverze se objevuje v mnoha formách – popsána byla konverze vědomá a nevědomá, postupná a náhlá a mnohé další. U konvertitů bylo identifikováno různé spektrum motivů – od intelektuálních, přes mystické, experimentální, afektivní, až po konverzi protestní či z donucení. Náboženská konverze je tedy jevem komplikovaným, na který působí mnoho faktorů jako kontext, krizové situace, následné hledání východiska z krize, setkání a interakce s náboženských přesvědčením a následky obrácení. Při popisu konverze jsme dále považovali za nutné zmínit specifika obrácení ke křesťanství a sociální aspekty.

Ve třetí kapitole se zabýváme konceptem náboženské orientace, jehož autorem je americký humanistický psycholog působící na poli psychologie náboženství Gordon W. Allport. Známa je jeho teorie zralé a nezralé religiozity, ze které vychází námi zkoumaný koncept náboženské orientace. Vnitřní (intrinsickou) náboženskou orientaci Allport spojuje se zralou religiozitou, vnější (extrinsickou) orientaci spojuje s religiozitou nezralou. Jedinec s vnější náboženskou orientací používá své náboženství k dosažení jiných, primárnějších cílů a jedinec s orientací vnitřní žije svým náboženstvím – náboženství je pro něj hlavní motivací a smyslem žití. O několik let později tento koncept doplnil Ch. Daniel Batson o

dimenzi hledání (quest), která je založena na pochybování, kladení si existenciálních otázek a hledání pravdy, přičemž tento typ orientace nemusí být nutně spojen s náboženskou afiliací. Dále v této kapitole popisujeme operacionalizaci těchto dimenzí religiozity do podoby Škály náboženské orientace a Škály hledání.

Poslední kapitola teoretické části je věnována předchozím výzkumům týkajícím se náboženské orientace a konvertitů. Soustředíme se zde na výzkumy zjišťující souvislost náboženské orientace a konverze s osobnostními charakteristikami, vlastnostmi a rysy jako je fundamentalismus, strach ze smrti, životní spokojenost či změna osobnosti po prožité konverzi. Na závěr popisujeme výzkumy zjišťující souvislost náboženské orientace a druhu konverze. Upozorňujeme zde také na nedostatek výzkumů zjišťujících náboženskou orientaci u konvertitů.

Na teoretickou část práce navazuje část empirická. Cílem výzkumu provedeného v rámci této bakalářské práce byla explorace náboženské orientace u konvertitů. Zjišťovali jsme rozdíly v náboženské orientaci konvertitů a jedinců vyrůstajících v náboženském prostředí. Dále jsme se soustředili na zjištění rozdílů v náboženské orientaci mezi konvertity obrácenými od ateismu a konvertity, kteří změnili svou církevní příslušnost. A nakonec jsme si všímali rozdílů v náboženské orientaci mezi konvertity, jejichž rodiče se k žádné církvi či náboženství nehlásí a konvertity, kteří mají alespoň jednoho rodiče, který se k nějaké církvi hlásí. Na základě těchto cílů jsme formulovali 9 hypotéz.

V kapitole o námi aplikované metodice definujeme tento výzkum jako kvantitativně pojatou diferenční studii, k jejíž realizaci jsme použili dva inventáře zjišťující náboženskou orientaci – Škálu náboženské orientace a Škálu hledání. K nim jsme připojili námi vytvořený strukturovaný dotazník zjišťující demografické charakteristiky, náboženskou praxi, vývoj religiozity v průběhu života respondentů a religiozitu rodičů respondentů.

Námi použitý výzkumný soubor získaný za použití nepravděpodobnostních metod sestával celkem z 254 křesťanů, z toho 153 se celý život hlásí k téže církvi, 101 zbývajících jsme označili za konvertity. V tomto výzkumu jsme pracovali s mladými dospělými ve věku 18 – 35 let.

Za pomoci parametrického Studentova t-testu jsme zjistili, že skóre konvertitů na Škále hledání jsou statisticky významně vyšší než skóre křesťanů vyrůstajících v křesťanských rodinách. Mezi skóre těchto skupin na Škále náboženské orientace statisticky významné rozdíly identifikovány nebyly. Ani v případě konvertitů obrácených od ateismu a konvertitů vyměňivších církevní příslušnost jsme nenalezli signifikantní rozdíly

v náboženské orientaci. Stejně tak tomu bylo i při srovnávání vzorků konvertitů dělených podle religiozity svých rodičů.

Následně diskutujeme možné chyby vzniklé v průběhu výzkumu a jejich příčiny. Jako příklad uveďme nenormální rozložení některých závislých proměnných ve výzkumných vzorcích, nereprezentativní a nestejně velké výzkumné soubory, obtížné definování konvertitů, použité testové metody nebo mnoho potenciálních intervenujících proměnných jako církevní příslušnost, vzdělání apod.

Za nejvýznamnější zjištění této práce považujeme výsledek první hypotézy – konvertité skórují výše na Škále hledání než křesťané z křesťanských rodin. V případě druhé hypotézy o rozdílu skóre těchto dvou skupin na Škále vnější náboženské orientace doporučujeme replikaci tohoto výzkumu na rozsáhlejším výzkumném souboru.

Seznam použitých zdrojů a literatury:

- Allport, G. W. (1950). *The individual and his religion: a psychological interpretation*. New York: The Macmillan Company.
- Allport, G. W. (1966). The Religious Context of Prejudice. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 5(3), 447-457.
- Allport, G. W. & Ross, J. M. (1967). Personal Religious Orientation and Prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5(4), 432-443.
- Batson, C. D. (1976). Religion as Prosocial: Agent or Double Agent? *Journal for the Scientific Study of Religion*, 15(1), 29-45.
- Batson, C. D. & Schoenrade, P. A. (1991a). Measuring Religion as Quest: Validity Concerns. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(4), 416-429.
- Batson, C. D. & Schoenrade, P. A. (1991b). Measuring Religion as Quest: Reliability Concerns. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(4), 430-447.
- Batson, C. D., Floyd, R. B., Meyer, J. M. & Winner, A. L. (1999). „And Who Is My Neighbor?“ Intrinsic Religion as a Source of Universal Compassion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 38(4), 445-457.
- Batson, C. D., Denton, D. M. & Vollmecke, J. T. (2008). Quest Religion, Anti-Fundamentalism, and Limited Versus Universal Compassion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 47(1), 135-145.
- Beck, R. & Jessup, R. K. (2004). The Multidimensional Nature of Quest Motivation. *Journal of Psychology and Theology*, 32(4), 283-294.
- Belzen, J. A. (2009). Některé podmínky, možnosti a hranice psychologických studií spirituality. *Československá psychologie*, 53(4), 396-407.
- Boušková, E. (2010). *Vztah mezi religiozitou a kvalitou života u seniorů* (Bakalářská práce). Získáno 18. června 2015 z Informačního systému Masarykovy univerzity (http://is.muni.cz/th/144319/fss_b/).
- Byrd, K. R., Hageman, A. & Belle Isle, D. (2007). Intrinsic Motivation and Subjective Well-being: The Unique Contribution of Intrinsic Religious Motivation. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 17(2), 141-156.
- Clements, R. (1998). Intrinsic Religious Motivation and Attitudes toward Death among the Elderly. *Current Psychology*, 17(2/3), 237-248.
- Český statistický úřad. (2015). *Obyvatelstvo podle náboženské víry*. Získáno 19. října 2015 z <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil->

- uzemi#profil31310%5Bfrm%5D=TABULKA&profil31310%5Btypzobr%5D=T&p
 rofil31310%5Brnazev%5D=P&profil31310%5Bident_pvo%5D=PU-SLDB-
 5&profil31310%5Bpvo_cnt%5D=1&profil31310%5Bkatalog_podr%5D=0&profil
 31310%5Bvsvo_id%5D=4260&profil31310%5BkatalogId%5D=31310&w=
- Genia, V. (1996). I, E, Quest and Fundamentalism as Predictors of Psychological and
 Spiritual Well-being. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 35(1), 56-64.
- Haji, R. & Hall, D. (2014). Religious Quest Orientation: Rising Against
 Fundamentalism. *Intellectual Discourse*, 22(1), 73-88.
- Halama, P. (2002). On the Relationship Between Religiosity and Life Meaningfulness.
Archiv für Religionspsychologie, 24, 218-233.
- Halama, P. (2005). Psychologické aspekty náboženskej konverzie. *Československá
 psychologie*, 49(1), 34-52.
- Halama, P., Adamová, L., Hatoková, M., & Stríženec, M. (2006). *Religiozita,
 spiritualita a osobnosť. Vybrané kapitoly z psychológie náboženstva*. Bratislava:
 Ústav experimentálnej psychológie SAV.
- Halama, P. & Lačná, M. (2011). Personality Change Following Religious Conversion:
 Perceptions of Converts and Their Close Acquaintances. *Mental Health, Religion &
 Culture*, 14(8), 757-768. doi: 10.1080/13674676.2010.522564
- Hamplová, D. (2008a). Čemu Češi věří: dimenze soudobé české religiozity.
Sociologický časopis, 44(4), 703-723.
- Hamplová, D. (2008b). Religiozita dospělých v české republice na počátku 21. století.
 In Lužný, D., Nešpor, Z. R. a kol. *Náboženství v menšině: religiozita a spiritualita
 v současné české společnosti* (20-30). Praha: Malvern.
- Heller, J., & Mrázek, M. (2004). *Nástin religionistiky: uvedení do vědy o
 náboženstvích*. Praha: Kalich.
- Holm, N. (1998). *Úvod do psychologie náboženství*. Praha: Portál.
- Hood, R. W., Hill, P. C. & Spilka, B. (2009). *The Psychology of Religion*. New York:
 The Guilford Press.
- Hunt, R. A. & King, M. (1971). The Intrinsic-Extrinsic Concept: A Review and
 Evaluation. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 10(4), 339-356.
- Jindra, I. W. (2008). Religious stage development among converts to different religious
 groups. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 18, 195-215.
 doi: 10.1080/10508610802115768

- Kahoe, R. D. (1985). The Development of Intrinsic nad Extrinsic Religious Orientations. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 24(4), 408-412.
- Kaplánek, M. (2009). Rozhodnutí mladého člověka nechat se pokřtít v katolické církvi. In Hanuš, J., & Noble, I. (Eds.). *Konverze a konvertité*. (81-107). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Kirkpatrick, L. A. & Hood, R. W. (1990). Intrinsic-Extrinsic Religious Orientation: The Boon or Bane of Contemporary Psychology of Religion? *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29(4), 442-462.
- Kirkpatrick, L. A. (1993). Fundamentalism, Christian Orthodoxy, and Intrinsic Religious Orientation as Predictors of Discriminatory Attitudes. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 32(3), 256-268.
- Köse, A. & Loewenthal, K. M. (2000). Conversion Motifs Among British Converts to Islam. *The International Journal for the Psychology Of Religion*, 10(2), 101–110.
- Kovář, K. (2015). *Náboženská orientace u členů Českobratrské Církve Evangelické*. (Nepublikovaná bakalářská práce). Univerzita Palackého v Olomouci.
- Lawson, R., Graham, J. & Baker, K. (2006). *History of Psychology*. Routledge.
- Ministerstvo kultury. (nedat.). *Rejstřík církví a náboženských společností*. Získáno 19. října 2015 z http://www3.mkcr.cz/cns_internet/
- Mora, L. E., Stavrinides, P. & McDermut, W. (2014). Religious Fundamentalism and Religious Orientation among the Greek Orthodox. *Journal of Religion and Health*, 53(5), 1498-1513
- Muchová, L. (2009). Některé psychologické aspekty konverze z pohledu náboženského pedagoga. In Hanuš, J. & Noble, I. (Eds.). *Konverze a konvertité*. (81-107). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Nelson, J. M. (2009). *Psychology, religion, and spirituality*. New York: Springer-Verlag.
- Paloutzian, R. F., Jackson, S. L. & Crandall, J. E. (1978). Conversion Experience, Belief System and Personal and Ethical Attitudes. *Journal of Psychology and Theology*, 6(4), 266-275.
- Paloutzian, R. F., Richardson, J. T. & Rambo, L. R. (1999). Religious Conversion and Personality Change. *Journal of Personality*, 67(6), 1047-1079.
- Paloutzian, R. F. & Park, C. L. (2005). *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*. New York, London: The Guilford Press.

- Pechová, O. (2011). *Psychologie náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Piedmont, R. L. (1999). Does Spirituality Represent the Sixth Factor of Personality? Spiritual Transcendence and the Five-Factor Model. *Journal of Personality*, 67(6), 985-1013.
- Říčan, P. (2006). *Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům*. Československá psychologie, 50(2), 119-137.
- Říčan, P. (2007). *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál.
- Simpson, D. B., Newman, J. L. & Fuqua, D. R. (2010). Further Evidence Regarding the Validity of the Quest Orientation. *Journal of Psychology and Christianity*, 29(4), 334-342.
- Stanley, G. (1964). Personality and Attitude Correlates of Religious Conversion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 4(1), 60-63.
- Stříženec, M. (2007). *Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu*. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV.
- Václavík, D. (2010). *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada Publishing.

SEZNAM PŘÍLOH

1. Podklad pro zadání bakalářské práce
2. Abstrakt bakalářské práce v českém jazyce
3. Abstrakt bakalářské práce v anglickém jazyce
4. Počty členů křesťanských církví na území České Republiky podle sčítání lidu z r. 2011
5. Průvodní dopis a použité testové metody
6. Histogramy normality a výsledky Shapiro-Wilkova W testu
7. Seznam prezentovaných tabulek
8. Seznam prezentovaných grafů
9. Vysvětlivky zkratk použitých v tabulkách

Příloha č. 1: Podklad pro zadání bakalářské práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2014/2015

Studijní program: Psychologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Psychologie (PCH)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
GREGOROVÁ Eva	Politických vězňů 738/1C, Olomouc	F13679

TÉMA ČESKY:

Náboženská orientace u konvertitů

TÉMA ANGLICKY:

Religious orientation among converts

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Olga Pechová, Ph.D. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Studium literatury zabývající se psychologii náboženství.
2. Analýza zdrojů týkajících se náboženské orientace a jejího vztahu k náboženské konverzi.
3. Sběr dat u souboru mladých dospělých hlásících se k různým křesťanským církvím za použití metod k měření různých typů náboženské orientace.
4. Statistická analýza získaných dat s důrazem na rozdíly v náboženské orientaci u konvertitů a osob vyrůstajících v náboženském prostředí.
5. Kritická diskuse použitých metod a výsledků výzkumu.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Batson, C.D., & Schoenrade, P.A. (1991). Measuring Religion as Quest: Validity Concerns. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(4), 416-429.
- Batson, C.D., & Schoenrade, P.A. (1991). Measuring Religion as Quest: Reliability Concerns. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(4), 430-447.
- Batson, C.D., Floyd, R.B., Meyer, J.M., & Winner, A.L. (1999). And Who Is My Neighbor? Intrinsic Religion as a Source of Universal Compassion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 38(4), 445-457.
- Batson, C.D., Denton, D.M., & Vollmecke, J.T. (2008). Quest Religion, Anti-Fundamentalism, and Limited Versus Universal Compassion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 47(1), 135-145.
- Beck, R., & Jessup, R.K. (2004). The Multidimensional Nature of Quest Motivation. *Journal of Psychology and Theology*, 32(4), 283-294.
- Byrd, K.R., Hageman, A., & Belle Isle, D. (2007). Intrinsic Motivation and Subjective Well-being: The Unique Contribution of Intrinsic Religious Motivation. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 17(2), 141-156.
- Clements, R. (1998). Intrinsic Religious Motivation and Attitudes toward Death among the Elderly. *Current Psychology*, 17(2/3), 237-248.
- Halama, P. (2005). Psychologické aspekty náboženskej konverzie". *Československá psychologie*, roč. 49, č. 1, s. 34-52.
- Halama, P., Adamovová, L., Hatoková, M., & Stríženec, M. (2006). Religiozita, spiritualita a osobnosť. Vybrané kapitoly z psychológie náboženstva. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV.
- Hanuš, J., & Noble, I. (Eds.). (2009). Konverze a konvertité. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Holm, N. (1998). Úvod do psychologie náboženství. Praha: Portál.
- Hood, R.W., Hill, P.C., & Spilka, B. (2009). *The Psychology of Religion*. New York, London: The Guilford Press.
- Hunt, R.A., & King, M. (1971). The Intrinsic-extrinsic Concept: A Review and Evaluation. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 10(4), 339-356.
- Kahoe, R. D. (1985). The Development of Intrinsic and Extrinsic Religious Orientations. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 24(4), 408-412.
- Paloutzian, R.F., & Park, C.L. (2005). *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*. New York, London: The Guilford Press.
- Pechová, O. (2011). *Psychologie náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Říčan, P. (2007). Psychologie náboženství a spirituality. Praha: Portál.

Simpson, D.B., Newman, J.L., & Fuqua, D.R. (2010). Further Evidence Regarding the Validity of the Quest Orientation. *Journal of Psychology and Christianity*, 29(4), 334-342.

Striženec, M. (2007). Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Příloha č. 2: Abstrakt bakalářské práce v českém jazyce

ABSTRAKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Název práce: Náboženská orientace u konvertitů

Autor práce: Eva Gregorová

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 63 stran, 107 844 znaků

Počet příloh: 9

Počet titulů použité literatury: 49

Abstrakt: Bakalářská práce zkoumá náboženskou orientaci (vnitřní, vnější a hledání) u konvertitů, analyzuje rozdíly v náboženské orientaci konvertitů ke křesťanství a křesťanů, kteří byli v náboženském prostředí vychováni. Dále zjišťuje, zda existují rozdíly v náboženské orientaci mezi konvertity obrácenými od ateismu a konvertity, kteří změnili církevní příslušnost a rozdíly v této orientaci mezi konvertity, jejichž alespoň jeden rodič je příslušníkem nějaké křesťanské církve a konvertity, jejichž rodiče náboženskou příslušnost nemají. Teoretická část práce vymezuje základní pojmy, popisuje náboženskou konverzi, náboženskou orientaci v Allportově a Batsonově pojetí a předchozí výzkumy na toto téma. V empirické části je popsána kvantitativní diferenciativní studie provedená na souboru mladých dospělých složeného ze 101 konvertitů a 153 křesťanů z křesťanských rodin. Za použití Škály náboženské orientace a Škály hledání bylo zjištěno, že konvertité skórují výše na Škále hledání než křesťané z křesťanských rodin, co se dalších dvou dimenzí týče, statisticky významné rozdíly identifikovány nebyly. Ani v náboženské orientaci konvertitů od ateismu a konvertitů vyměňivších církevní příslušnost či konvertitů s rodiči bez náboženské příslušnosti a konvertitů s rodiči s příslušností k církvi nebyly statisticky významné rozdíly nalezeny.

Klíčová slova: vnitřní náboženská orientace, vnější náboženská orientace, náboženská orientace typu hledání, konvertité

Příloha č. 3: Abstrakt bakalářské práce v anglickém jazyce

ABSTRACT OF THESIS

Title: Religious orientation among converts

Author: Eva Gregorová

Supervisor: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Number of pages and characters: 63 pages, 107 844 characters

Number of appendices: 9

Number of references: 49

Abstract: The thesis explores religious orientation (extrinsic, intrinsic and quest) among converts, analysing differences between converts to Christianity and Christians brought up in a religious environment. Furthermore, it explores differences between those converted from atheism and those converted from one Christian church to another, and differences between converts whose at least one parent is a member of a Christian church and converts whose parents are not members of any religion. The theoretical part defines relevant terms, explains religious conversion, religious orientation as described by Allport and Batson, and previous studies of this topic. The empirical part presents quantitative differential study conducted on a sample of young adults containing 101 converts and 153 Christians from Christian families. Using the Religious Orientation Scale and the Quest Scale, it was found out that converts score higher on the Quest Scale than those who were brought up in Christian families. No statistically significant differences between the groups were found in other two dimensions. Likewise, no differences in religious orientation were found between those who converted from atheism and those who exchanged one church for another, neither were there statistically significant differences between converts whose parents were Christian and those whose parents were not.

Key words: intrinsic religious orientation, extrinsic religious orientation, quest orientation, converts

Příloha č. 4: Počty členů křesťanských církví na území České Republiky podle sčítání lidu z r. 2011

Církev	Počet členů
Církev římskokatolická	1 083 899
Českobratrská církev evangelická	51 936
Církev československá husitská	39 276
Pravoslavná církev v českých zemích	20 628
Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	13 097
Církev bratrská	10 872
Řeckokatolická církev	9 927
Církev Křesťanská společenství	9 387
Slezská církev evangelická a. v.	8 162
Církev adventistů sedmého dne	7 394
Evangelická církev a. v.	6 645
Ruská pravoslavná církev	5 844
Apoštolská církev	4 934
Křesťanské sbory	3 458
Bratrská jednota baptistů	3 208
Luterská evangelická církev a. v. v České republice	2 591
Jednota bratrská	2 156
Evangelická církev metodistická	1 952
Starokatolická církev v ČR	1 736
Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů	923

Příloha č. 5: Průvodní dopis a použité testové metody

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který se Vám dostal do rukou. Jsem studentkou Filosofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a za pomoci tohoto dotazníku realizuji výzkum k mé bakalářské práci na téma Náboženská orientace.

Dotazník je určen všem praktikujícím křesťanům, kteří se hlásí k jakékoliv křesťanské církvi a spadají do věkové kategorie 18-35 let.

Účast na výzkumu je zcela anonymní a dobrovolná. Můžete ji kdykoliv odvolat. Získané informace budou sloužit pouze k výzkumným účelům. Vyplnění celého dotazníku zabere maximálně 15 minut. Vybírejte takové odpovědi, které Vás nejlépe vystihují, nebo se k tomu alespoň blíží. Prosím, odpovězte na všechny otázky.

V případě, že by Vás zajímaly výsledky výzkumu, napište mi e-mail na adresu egregorova@email.cz s textem předmětu „Výsledky bakalářské práce“.

Děkuji za Vaši ochotu a čas,

Eva Gregorová

Dotazník 1:

1. Jaký je Váš věk? _____

2. Jaké je Vaše pohlaví?

- ☐ Žena
- ☐ Muž

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- ☐ Základní
- ☐ Studuji střední školu
- ☐ Střední bez maturity / vyučen
- ☐ Střední s maturitou
- ☐ Studuji vysokou nebo vyšší odbornou školu
- ☐ Vysokoškolské

4. K jaké církvi se hlásíte?

- ☐ Apoštolská církev
- ☐ Bratrská jednota baptistů
- ☐ Církev adventistů sedmého dne
- ☐ Církev bratrská
- ☐ Církev československá husitská
- ☐ Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů
- ☐ Českobratrská církev evangelická
- ☐ Evangelická církev a.v.
- ☐ Evangelická církev metodistická
- ☐ Jednota bratrská
- ☐ Křesťanská společenství
- ☐ Křesťanské sbory
- ☐ Luterská evangelická církev a.v.
- ☐ Pravoslavná církev v českých zemích
- ☐ Řeckokatolická církev
- ☐ Římskokatolická církev
- ☐ Slezská církev evangelická a.v.
- ☐ Starokatolická církev
- ☐ Jiné (*prosím, napište*): _____

5. Jak často navštěvujete bohoslužby? (*Prosím vyberte odpověď, která se nejvíce blíží skutečnosti*)

- ☐ Alespoň jednou týdně
- ☐ Alespoň jednou za měsíc
- ☐ Asi jednou za čtvrt roku
- ☐ Asi jednou za rok
- ☐ Méně nebo nikdy

6. Jak často se modlíte? (*Prosím vyberte odpověď, která se nejvíce blíží skutečnosti*)

- ☐ Několikrát denně
- ☐ Alespoň jednou denně
- ☐ Alespoň jednou týdně
- ☐ Méně než jednou týdně
- ☐ Nikdy

7. Jaké je náboženské přesvědčení Vaší matky?

- ☐ Je členkou nějaké křesťanské církve (*prosím, uveďte jaké*): _____
- ☐ Hlásí se k náboženství jinému než křesťanství
- ☐ Je ateistka*
- ☐ Věří v božský princip, ale žádné náboženství nepraktikuje
- ☐ Nevím

**ateista = odmítá existenci Boha*

8. Jaké je náboženské přesvědčení Vašeho otce?

- ☐ Je členem nějaké křesťanské církve (*prosím, uveďte jaké*): _____
- ☐ Hlásí se k náboženství jinému než křesťanství
- ☐ Je ateista
- ☐ Věří v božský princip, ale žádné náboženství nepraktikuje
- ☐ Nevím

9. Jak se měnilo Vaše náboženské přesvědčení v průběhu života?

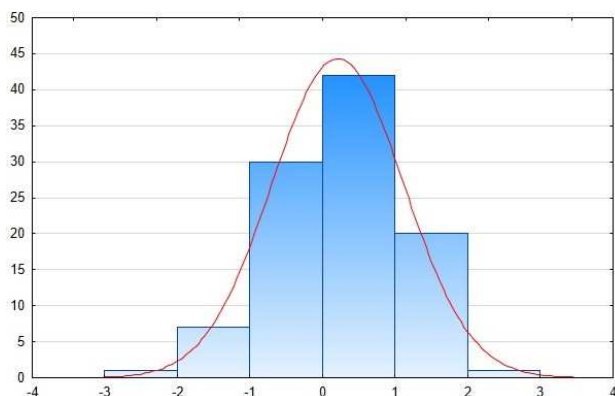
- ☐ Celý život se hlásím k téže církvi
- ☐ Konvertoval/a jsem od ateismu ke křesťanství
- ☐ Alespoň jednou jsem změnil/a svou příslušnost k církvi
(uved'te svou původní církev: _____)
- ☐ Konvertoval/a jsem od jiného náboženství ke křesťanství
(uved'te své původní náboženství: _____)
- ☐ Jiné (prosím, vysvětlete): _____

Plné znění použitých psychodiagnostických metod je uvedeno v tištěné verzi diplomové práce.

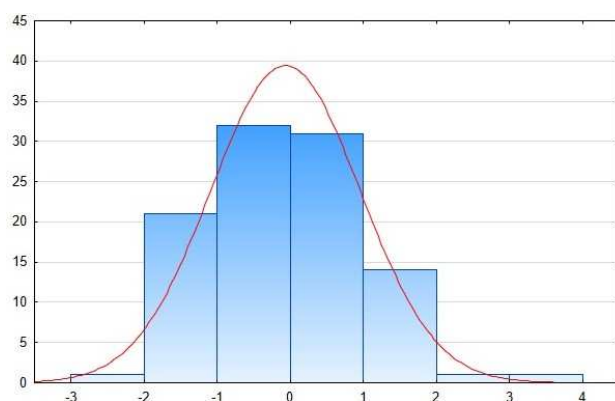
Příloha č. 6

V následujících grafech je zobrazeno rozložení zkoumaných proměnných v jednotlivých zkoumaných skupinách. Na ose x nacházíme skóry na jednotlivých škálách (uváděno v z-skórech) a na ose y počet probandů.

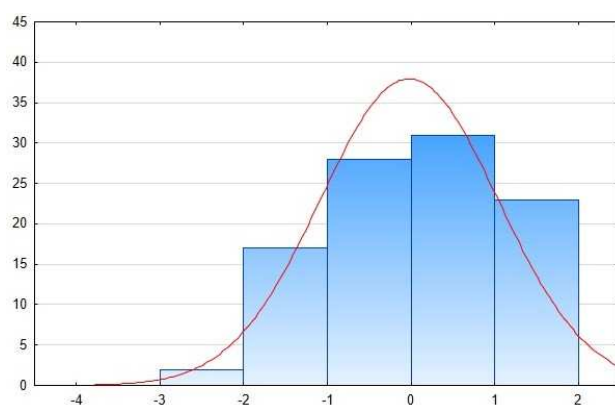
1. Histogram normality pro skóry konvertitů na Škále hledání

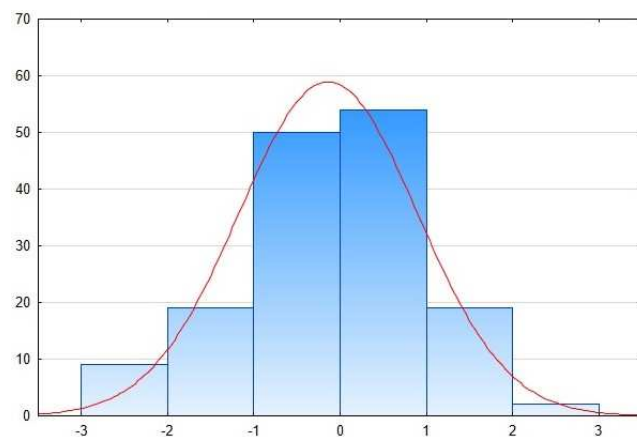
2. Histogram normality pro skóry konvertitů na Škále vnější náboženské orientace.

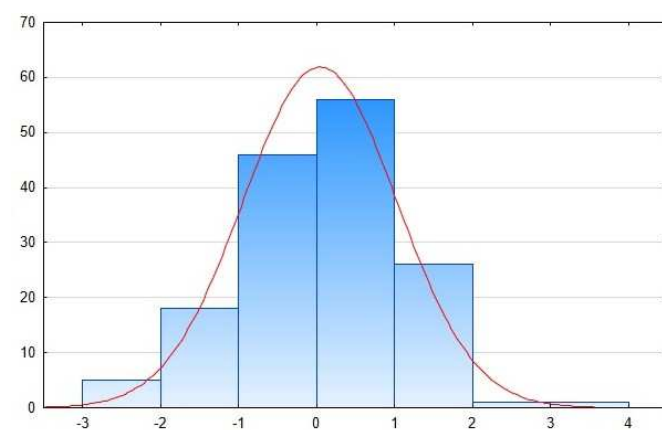
3. Histogram normality pro skóry konvertitů na Škále vnější náboženské orientace.

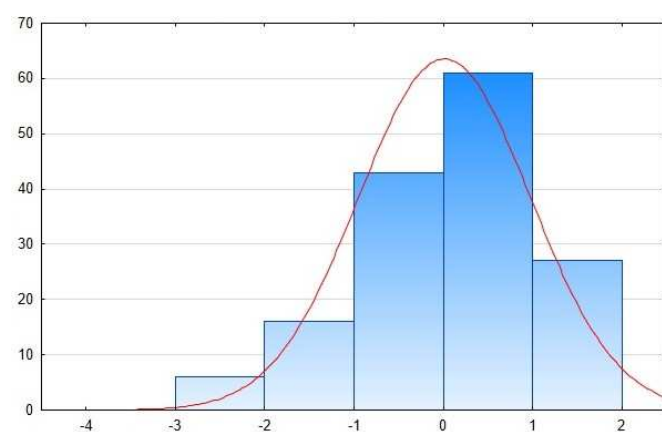
4. Histogram normality pro skóry nekonvertitů na Škále hledání

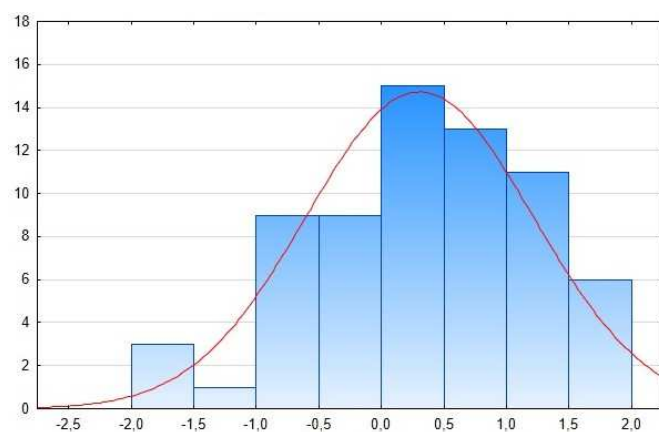
5. Histogram normality pro skóry nekonvertitů na Škále vnější náboženské orientace.

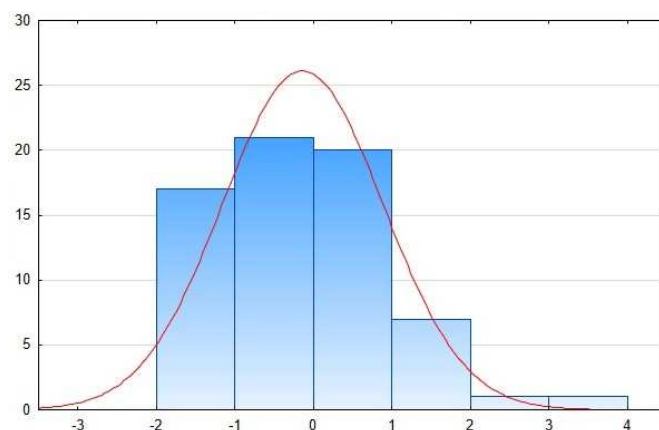
6. Histogram normality pro skóry nekonvertitů na Škále vnější náboženské orientace.

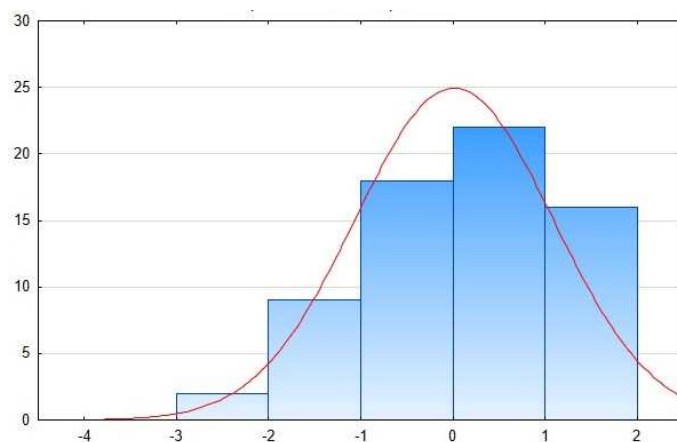
7. Histogram normality pro skóry konvertitů od ateismu na Škále hledání

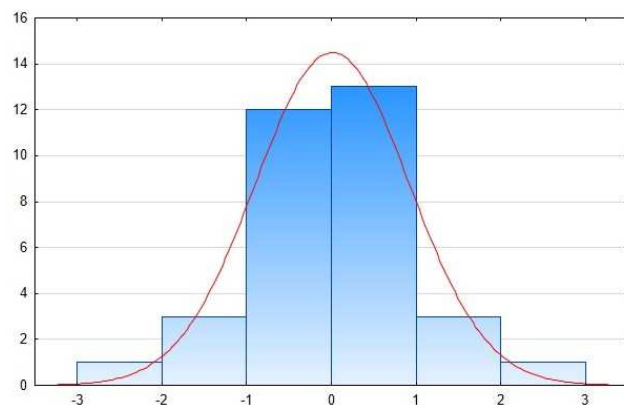
8. Histogram normality pro skóry konvertitů od ateismu na Škále vnější náboženské orientace.

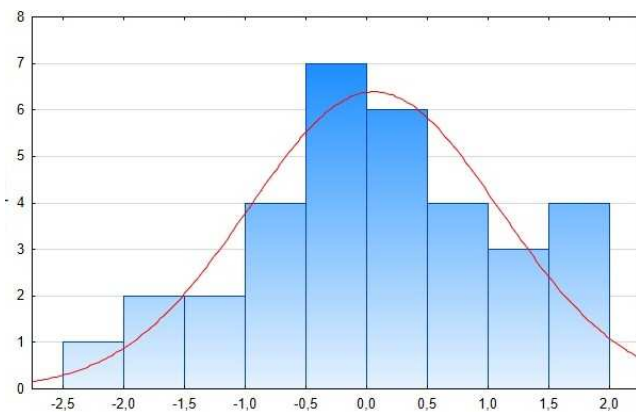
9. Histogram normality pro skóry konvertitů od ateismu na Škále vnější náboženské orientace.

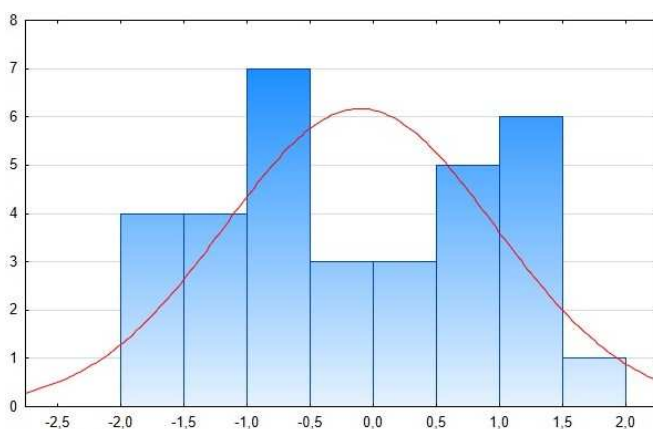
10. Histogram normality pro skóry konvertitů vyměňivších církevní příslušnost na Škále hledání

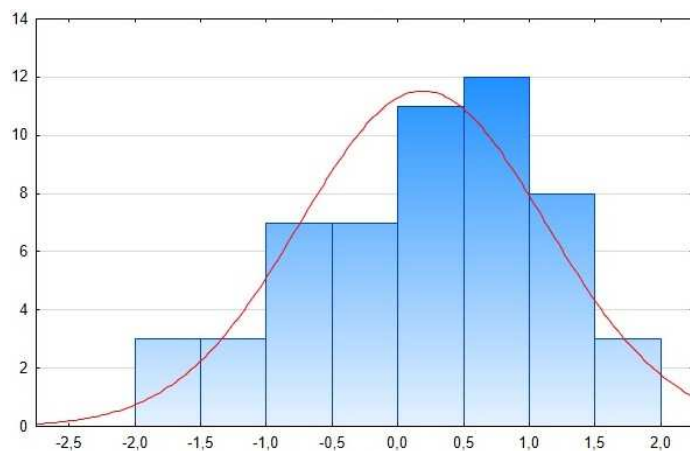
11. Histogram normality pro skóry konvertitů vyměňivších církevní příslušnost na Škále vnější náboženské orientace.

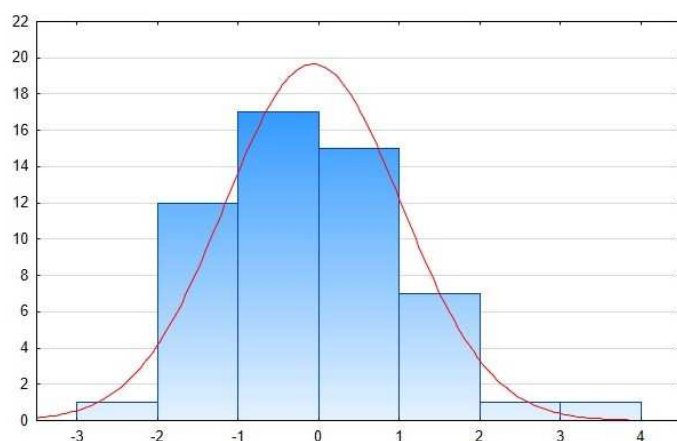
12. Histogram normality pro skóry konvertitů vyměňivších církevní příslušnost na Škále vnější náboženské orientace.

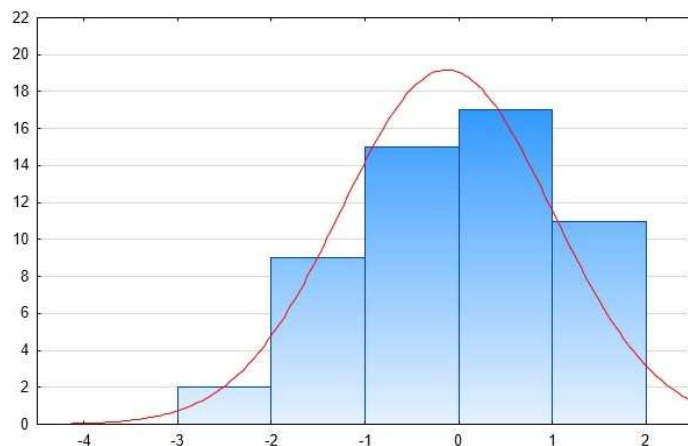
13. Histogram normality pro skóry konvertitů, jejichž rodiče jsou členy církve na Škále hledání

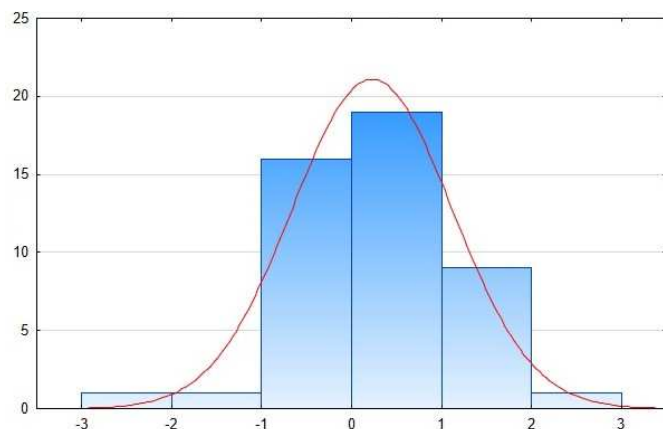
14. Histogram normality pro skóry konvertitů, jejichž rodiče jsou členy církve na Škále vnější náboženské orientace.

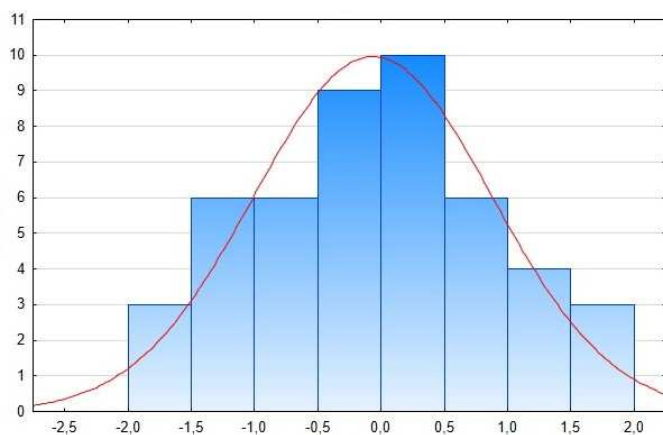
15. Histogram normality pro skóry konvertitů, jejichž rodiče jsou členy církve na Škále vnější náboženské orientace.

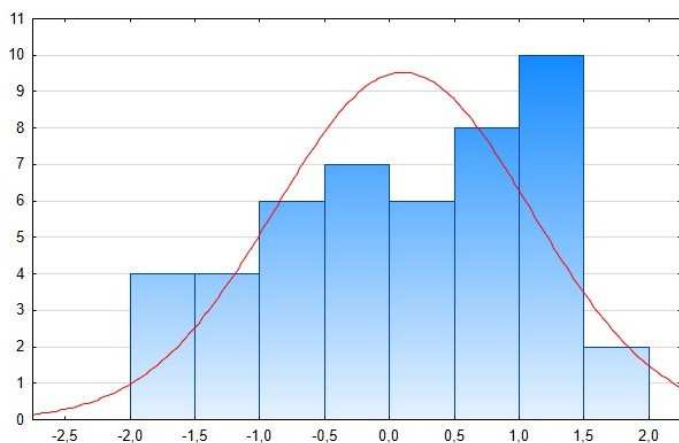
16. Histogram normality pro skóry konvertitů, jejichž rodiče nejsou členy církve na Škále hledání

17. Histogram normality pro skóry konvertitů, jejichž rodiče nejsou členy církve na Škále vnější náboženské orientace.

18. Histogram normality pro skóry konvertitů, jejichž rodiče nejsou členy církve na Škále vnější náboženské orientace.

Tabulka výsledných p-hodnot získaných Shapiro-Wilkovým W testem

Škála	Konv.	Nekonv.	Od at.	Zm.	R. členy	R. nečl.
Q	0,51	0,03	0,10	0,94	0,76	0,22
E	0,15	0,19	0,03	0,72	0,44	0,24
I	0,001	0,003	0,002	0,10	0,02	0,02

Příloha č. 7: Seznam prezentovaných tabulek

Tab. 1 *Složení výzkumného souboru podle pohlaví a konverze*

Tab. 2 *Struktura výzkumného souboru podle věku, pohlaví a konverze*

Tab. 3 *Profil výzkumného souboru podle vzdělání a konverze*

Tab. 4 *Složení výzkumného souboru podle náboženské příslušnosti a konverze*

Tab. 5 *Profil výzkumného souboru podle návštěvnosti bohoslužeb a konverze*

Tab. 6 *Struktura výzkumného souboru podle praktikování modlitby a konverze*

Tab. 7 *Profil výzkumného souboru podle vývoje náboženského přesvědčení a konverze*

Tab. 8 *Výzkumný soubor konvertitů podle církve či náboženství, od kterého konvertovali*

Tab. 9 *Rodiče konvertitů podle své religiozity*

Tab. 10 *Popisná statistika a výsledky statistických testů pro soubor konvertitů a nekonvertitů*

Tab. 11 *Popisná statistika a výsledky statistických testů pro soubor konvertitů obrácených od ateismu a konvertitů vyměňivších církevní příslušnost*

Tab. 12 *Popisná statistika a výsledky statistických testů pro soubor konvertitů, jejichž rodiče nejsou členy žádné církve a konvertitů, kteří mají alespoň jednoho rodiče v nějaké křesťanské církvi.*

Příloha č. 8: Seznam prezentovaných grafů

Graf 1 *Náboženská příslušnost respondentů*

Graf 2 *Výzkumný soubor podle návštěvnosti bohoslužeb a konverze*

Graf 3 *Výzkumný soubor podle praktikování modlitby a konverze*

Graf 4 *Výzkumný soubor podle vývoje náboženského přesvědčení v průběhu života*

Graf 5 *Religiozita rodičů konvertitů*

Příloha č. 9: Vysvětlivky zkratk použitých v tabulkách

d: hodnota Cohenova d (míry účinku)

E: Škála vnější náboženské orientace

F: hodnota Fisherova F

I: Škála vnitřní náboženské orientace

Konv.: konvertité

M: aritmetický průměr

Me: medián

Mo: modus

N: počet prvků

Nekonv.: respondenti celý život se hlásící k téže církvi

Od at.: konvertité obrácení od ateismu

p: dosažená hladina testu

Q: Škála hledání

R. členy: konvertité, jejich alespoň jeden rodič je členem křesťanské církve

R. nechl.: konvertité, jejichž ani jeden rodič není členem křesťanské církve

SD: směrodatná odchylka

t: testové kritérium Studentova t-testu

Zm.: konvertité, kteří alespoň jednou změnili svou církevní příslušnost